

บทที่ ๕

สังคมและวัฒนธรรมของชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อและการปรับตัว

การกล่าวถึงการปรับตัวของชาวเข่าบ้านผาเคื่อในทำนสังคมและวัฒนธรรมนี้ผู้ศึกษาได้แยกกล่าวออกเป็น ๒ ส่วนใหญ่ ๆ ดังนี้คือ ในส่วนแรกของบทจะเป็นการบรรยายลักษณะข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในทางสังคมและวัฒนธรรมตามสภาพที่ปรากฏอยู่ในขณะที่ทำการศึกษา และในส่วนหลังของบทจะเป็นการวิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวเข่า

เมื่อพิจารณาย้อนหลังถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวเข่าแล้ว เราจะเห็นได้ว่าในกลุ่มน้อยพวกนี้มีสภาพเช่นเดียวกันกับมนุษย์โลกกลุ่มอื่น ๆ โดยทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ มีความรู้สึกนึกคิด มีเหตุผล มีการสร้างสรรค์ มีการแสวงหาคำตอบจากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีการต่อสู้กับสภาพแวดล้อมโดยธรรมชาติเพื่อความอยู่รอด และเพื่อการดำรงชีพของตนมาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุคน ฉะนั้นชาวเข่าจึงเป็นกลุ่มชนเก่าแก่ที่ได้สร้างสรรค์และสะสมวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีในค่านต่าง ๆ ของตนโดยอิสระแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของชนกลุ่มอื่น ๆ เป็นต้นว่า วัฒนธรรมในเรื่องภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ด้ลัทธิ ความเชื่อ ตลอดจนการประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องประดับ การหัตถกรรม การทำมาหาเลี้ยงชีพ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นให้เราเห็นถึงว่า ชาวเข่าได้เคยผ่านความเจริญมาเป็นเวลานานแล้ว มีใจเป็นชนป่าเถื่อน นอกจากนี้ชาวเข่ายังสามารถรักษาเสถียรภาพ ความมั่นคง และความต่อเนื่องภายในวัฒนธรรมของตนได้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์เท่าที่สามารถสืบย้อนหลังกลับไปได้ ในขณะที่ชาวเข่าได้พยายามรักษาความมั่นคงและความต่อเนื่องภายในวัฒนธรรมของตนเองนั้น เขาก็ได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าสังคมเข่าในหมู่บ้านจะเป็นลักษณะสังคมแบบจารีตประเพณี กล่าวคือคนในสังคมยึดถือจารีตประเพณีเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต แต่จารีตประเพณีของชาวเข่าก็เปิดโอกาสให้ชาวเข่าได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือความจำเป็นในการดำเนินชีวิตที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้ควยดี แม้ว่าสังคมเข่าจะเป็นสังคมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ตามภูเขามาโดยตลอด มีความเจริญที่ล่าหลังสังคมพื้นราบ และก็เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ใน

ประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้เช่น ที่หมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเข่าในหมู่บ้านนี้เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้เพียง ๒๕ ปีเท่านั้น แต่ชาวเข่าก็มีความรอบรู้และเฉลียวฉลาดพอที่จะเลือกยอมรับระหว่าง ประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงและประโยชน์ของการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในบางส่วน ชาวเข่ารู้จักการผสมผสานระหว่างสิ่งเก่าและสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่าง สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมของตน ฉะนั้นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวเข่าส่วนใหญ่ จึงได้จากการ สังเกตความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ได้รับการบอกเล่าจากชาวเข่าในหมู่บ้านและการปฏิบัติที่แท้จริงในชีวิตประจำวันของชาวเข่า แต่เนื่องจากผู้ศึกษามีระยะเวลาในการศึกษาจำกัด ฉะนั้นในบทที่ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวเข่านั้น ผู้ศึกษาได้เลือกทำการศึกษาเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมู่บ้านและความสัมพันธ์ของคนภายในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในหมู่บ้านและกลุ่มชนที่อยู่นอกหมู่บ้านหรือนอกสังคมเข่า ภาษา การแต่งกาย ส่วนพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นผู้ศึกษาจะไม่ขอกล่าวถึงเพราะผู้ศึกษามีได้มีโอกาสที่จะได้สังเกตพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง.

ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ครอบครัวของชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อก็มีลักษณะเช่นเดียวกับครอบครัวของสังคมอื่นทั่ว ๆ ไปคือ ครอบครัวถือเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม แต่เมื่อนำครอบครัวของชาวเข่ามาเปรียบเทียบกับครอบครัวในสังคมสมัยใหม่แล้ว ครอบครัวของชาวเข่าจัดได้ว่ามีความแตกต่างกับครอบครัวในสังคมสมัยใหม่ ในเรื่องบทบาทและหน้าที่ของครอบครัวกล่าวคือ ครอบครัวของชาวเข่ามีบทบาทและหน้าที่ต่อสมาชิกในครอบครัวมากกว่าครอบครัวในสังคมสมัยใหม่ สมาชิกในครอบครัวของชาวเข่าก็มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอยู่ตลอดเวลาและสมาชิกแต่ละคนต่างก็มีความสำคัญต่อความคงอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ครอบครัวของชาวเข่าเป็นหน่วยพื้นฐานหลักที่สำคัญซึ่งทำหน้าที่ต่าง ๆ มากมายคือ มีทั้งหน้าที่ในทางเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวกับการทำมาหากิน การเลี้ยงดูและฝึกอบรมสั่งสอนบุตรหลานเพื่อให้รู้จักทำมาหากินช่วยเหลือตัวเอง รู้จักการเข้าสมาคมกับเพื่อนบ้านและมีการปฏิบัติตัวให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีของเข่าตนเอง ในเรื่องการทำหน้าที่ของครอบครัวเข่านี้เราอาจจะกล่าวได้ว่า การ

ดำเนินชีวิตและแบบการดำเนินชีวิตทั้งหมดในสังคมเป็นหน้าที่ของครอบครัวเข้าที่จะต้องอบรมสั่งสอนและปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิกในครอบครัวของตน เพื่อเขาจะได้เติบโตขึ้นมาเป็นสมาชิกของสังคมที่ดีและมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข.

ลักษณะของครอบครัวหรือแบบของครอบครัวที่มีอยู่ในหมู่บ้านผาเคื่อ มีอยู่ด้วยกัน ๒

แบบ คือ.-

๑. ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family)

๒. ครอบครัวขยาย (Extended Family)

ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเดี่ยวเป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วย สามี่ซึ่งเป็นพ่อภรรยาซึ่งเป็นแม่และบุตร แบบของครอบครัวชนิดนี้ในสังคมเขามียุไม่มากนัก คือมีอยู่เพียง ๑๘ ครอบครัวหรือ ๓๖% ของจำนวนครอบครัวทั้งหมดที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในจำนวนครอบครัวเดี่ยวที่มีอยู่ทั้งหมดเหล่านี้ ส่วนใหญ่แล้วต่างก็มีสาเหตุสำคัญและจำเป็นบางประการที่ทำให้ครอบครัวเดี่ยวเหล่านี้ต้องแยกตัวออกมาอยู่ต่างหาก แต่ในที่สุดวัตถุประสงค์หรือความปรารถนาขั้นสุดท้ายของครอบครัวเดี่ยวเหล่านี้ก็คือ การกลับจากครอบครัวเดี่ยวกลายเป็นครอบครัวขยายในที่สุด เมื่อบุตรของตนแต่งงานและเลี้ยงดูพ่อแม่ซึ่งแก่เฒ่าให้มีความสุข.

ครอบครัวขยาย ครอบครัวขยายเป็นแบบของครอบครัวที่พบว่ามีมากที่สุดคือนในหมู่บ้านผาเคื่อคือ ในหมู่บ้านจะมีครอบครัวขยายอยู่ ๓๒ ครอบครัวหรือ ๖๔% ของครอบครัวทั้งหมดที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ครอบครัวขยายที่มีอยู่ในหมู่บ้านประกอบไปด้วยครอบครัวเดี่ยวตั้งแต่ ๑-๕ ครอบครัวอยู่รวมกันในหลังคาเรือนเดียวกัน ลักษณะของการอยู่รวมกันหลาย ๆ ครอบครัวในบ้านหลังเดียวกันนี้เราเรียกว่าครัวเรือน ในแต่ละครัวเรือนของชาวเขาก็มักจะมีหัวหน้าครัวเรือนซึ่งโดยมากมักจะไดแก่หัวหน้าครอบครัวหลักที่เป็นชาย คือพ่อจะเป็นผู้ที่ได้รับความนับถืออย่างสูงสุดจากสมาชิกในครัวเรือนทุก ๆ คน จากนั้นการให้ความเคารพนับถือก็ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับคือ แม่ และญาติพี่น้องคนต่าง ๆ

สาเหตุที่ครอบครัวชาวเขาในหมู่บ้านมีลักษณะครอบครัวแบบขยายมากกว่าครอบครัวเดี่ยวนั้นก็เป็นเพราะระบบการแต่งงาน การเลือกที่อยู่หลังการแต่งงาน และประเพณีการตั้งครอบครัวใหม่ กล่าวคือ.

การแต่งงาน หลังจากการแต่งงานแล้วตามประเพณีของชาวเข่า ฝ่ายหญิงจะต้องเป็นผู้ที่ไปอยู่ที่บ้านของฝ่ายชาย คือไปอยู่กับบิดามารดาของสามี และจะต้องทำงานทุกอย่างให้กับครอบครัวของฝ่ายสามีโดยอยู่ภายใต้การดูแลของแม่สามี ฉะนั้นในสังคมเข่าบุตรชายจึงมีค่ามากกว่าบุตรสาว เพราะบุตรสาวเมื่อแต่งงานไปแล้วก็จะต้องไปอยู่ที่บ้านสามี มีหน้าที่ปรนนิบัติรับใช้บิดามารดาของสามี ตลอดจนทำงานบ้านและงานในไร่อื่น ๆ ให้แก่ครอบครัวของสามี โดยครอบครัวเดิมของตนจะไม่ได้รับประโยชน์จากบุตรสาวคนนี้อีกเลยหลังจากที่ได้แต่งงานไปแล้ว ฉะนั้นในสังคมเข่าค่าตัวของฝ่ายหญิงที่เรียกจากฝ่ายชายจึงค่อนข้างจะสูงมาก ในงานแต่งงานครั้งหนึ่ง ๆ ครอบครัวฝ่ายชายอาจจะต้องสิ้นเปลืองเงินทั้งค่าสินสอดและค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายถึงคราวละ ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท และเมื่อได้แต่งงานกันแล้วฝ่ายหญิงก็จะกลายเป็นสมบัติของครอบครัวฝ่ายชายแต่เพียงฝ่ายเดียว เหมือนกับการซื้อขายสิ่งของ พ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะไม่มีสิทธิใด ๆ ในตัวบุตรสาวของตนอีก แม้วาสามีของบุตรสาวจะตายไป ฝ่ายหญิงก็จะต้องอยู่รับใช้และทำงานให้แก่อุปการะของสามีต่อไปเรื่อย ๆ และถ้าจะมีการแต่งงานใหม่ ฝ่ายผู้ชายคนใหม่ก็จะต้องมาสุขอและนำเงินค่าสินสอดมาให้แก่อุปการะของสามีคนเดิมของตน และถ้าฝ่ายหญิงมีบุตรกับสามีคนเดิม บุตรคนนั้นก็จะต้องไปอยู่กับแม่ของตน แต่บุตรจะยังคงใช้แซ่สกุลของพ่อคนเดิม ส่วนผู้หญิงนั้นก็ยังคงใช้แซ่สกุลเดิมของตนอยู่ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงเข่าแม้วาจะได้ออกไปแต่งงานไปแล้ว แต่ก็ยังคงใช้แซ่สกุลเดิมของตน มิได้ใช้แซ่สกุลใหม่ของสามี

บุตรชายของชาวเข่า เมื่อแต่งงานแล้วก็จะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้าน ซึ่งปกติแล้วฝ่ายชายจะนำฝ่ายหญิงเข้ามาอยู่ในบ้านตั้งแต่ได้มีการหมั้นหมายกันไว้แล้ว แต่ฝ่ายหญิงก็จะต้องกลับบ้านเมื่อมาอยู่ไต่สักระยะหนึ่งแล้ว แต่ถ้าทำพิธีแต่งงานกันเรียบร้อยแล้วฝ่ายหญิงก็จะมาอยู่ที่บ้านสามีตลอดไป และมักจะไม่โคกลับไปบ้านของตนอีก นอกจากจะมีความจำเป็นจริง ๆ ผู้หญิงเข่าบางคนเมื่อแต่งงานมาแล้วไม่เคยมีโอกาสกลับไปเยี่ยมบ้านเดิมของตนอีกเลย ประเพณีของชาวเข่าเมื่อบุตรสาวแต่งงานออกจากบ้านมาแล้วก็ถือว่าบุตรสาวคนนั้นได้ขาดจากการถือผีบรรพบุรุษตน เพราะเมื่อแต่งงานแล้วก็จะถือผีบรรพบุรุษฝ่ายสามีแทน เมื่อหญิงนั้นมีบุตรออกมาบุตรทุก ๆ คน ไม่ว่าหญิงหรือชายก็จะถือผีบรรพบุรุษและใช้แซ่สกุลของพ่อ ฉะนั้นชาวเข่าส่วนใหญ่จึงถือว่าบุตรชายมีค่ามากกว่าบุตรสาว เพราะบุตรชายนอกจากจะเป็นกำลังแรงงานที่สำคัญให้กับครอบครัวแล้ว เมื่อแต่งงานบุตรชายก็จะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้าน

มาปรนนิบัติรับใช้พ่อแม่และทำงานบ้าน งานในไร่ และเมื่อมีบุตรออกมา บุตรก็จะเป็นผู้สืบวงศ์-
 ตระกูลต่อไป แมวว่าชาวเขาจะเห็นว่าบุตรชายมีค่ามากกว่าบุตรสาว แต่ชาวเขาก็มองความตอง
 การทั้งบุตรชายและบุตรสาวจำนวนเท่า ๆ กัน ทั้งนี้เพราะเมื่อมีบุตรสาว พ่อแม่ก็มีโอกาสที่จะ
 ไล่เงินคานาสอดจากฝ่ายชายที่มาขอบุตรสาวของตน และเมื่อบุตรชายของตนจะแต่งงานก็จะ
 ไล่เงินคานาสอดไปให้กับฝ่ายหญิง เมื่อพ่อแม่มีบุตรชายและบุตรหญิงเท่า ๆ กัน พ่อแม่ก็แทบ
 จะไม่ต้องการหนักหาเงินเมื่อต้องการหาภรรยาให้กับบุตรชาย จุดประสงค์สุดท้ายของการ
 มีครอบครัวของชาวเขาจะมาถึงที่สุดคือเห็นว่า เมื่อตนเองไม่สามารถทำงานไถ่ตนก็จะมีลูกเป็น
 ผู้เลี้ยงดูปรนนิบัติ เมื่อตายไปก็จะมีผู้เช่นไหวและทำทานหา ไม่ต้องกลายเป็นผีที่คอยยาก
 เพราะไม่มีลูกหลานเช่นไหวหรือทำทานหา ฉะนั้นบุตรชายจึงนับว่าเป็นผู้มีค่ามาก เพราะพ่อแม่
 ที่มีบุตรชาย สามารถที่จะพึ่งพิงบุตรชายของตนได้ทั้งในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่และเวลาที่ตายไปแล้ว
 แต่อย่างไรก็ดี ประเด็นที่เกี่ยวกับการ เลือกว่าอยู่หลังการแต่งงานในแบบนี้ก็มีข้อยกเว้นได้ ที่หมู่บ้าน
 ของเราเคยมีตัวอย่างการ เลือกว่าอยู่หลังการแต่งงานซึ่งไม่เป็นไปตามประเพณีนี้อยู่ ๒ ตัวอย่างคือ
 มีชาวเขาคครอบครัวหนึ่งที่มีบุตรสาวคนโตเพียงคนเดียว และน้องชายที่ยังเล็กมากอีก ๒ คน พ่อ
 ของฝ่ายหญิงถึงแก่กรรมก่อนที่ฝ่ายหญิงจะแต่งงาน ฉะนั้นครอบครัวนี้จึงเหลือแต่แม่ และน้องชาย
 เล็ก ๆ อีก ๒ คนซึ่งไม่สามารถที่จะรับภาระของครอบครัวได้ ในกรณีเช่นนี้ก็มีกรณีตกลง
 ระหว่างแม่ของฝ่ายหญิงและพ่อแม่ของฝ่ายชาย ผลปรากฏว่าฝ่ายชายยอมตกลงที่จะไปอยู่ที่บ้านของ
 ฝ่ายหญิงหลังจากการแต่งงานแล้ว ดังนั้นค่าตัวของฝ่ายหญิงหรือคานาสอดก็ลดลง ฝ่ายชายคงเสีย
 แต่เพียงกำไลข้อมือ ๑ คู่และหมู ๒ ตัวเพื่อมาเลี้ยงแซกที่มากในงาน ในกรณีที่ฝ่ายชายไปอยู่อาศัย
 กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงเช่นนี้ เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงตายลง ผู้เป็นลูกเขยก็จะกลายเป็นหัวหน้าครัวเรือน
 แทนหรืออาจจะมั่งคั่งที่แตกต่างจากนี้ไปเป็นต้นว่า เมื่อน้องชายที่ยังเล็กอยู่นั้นเมื่อโตขึ้นสามารถ
 ทำงานและหาเลี้ยงมารดาของตนได้แล้ว ลูกเขยก็อาจจะนำภรรยาของตนกลับไปอยู่บ้านของ
 ฝ่ายชายตามเดิมก็ได้ ส่วนอีกกรณีหนึ่งที่ฝ่ายชายจะต้องไปอยู่อาศัยที่บ้านฝ่ายหญิงหลังการแต่งงาน
 แล้วก็คือ ฝ่ายชายเกิดไต่เสียและมีบุตรกับฝ่ายหญิง แต่ฝ่ายชายไม่มีเงินคานาสอดให้กับพ่อแม่
 ของฝ่ายหญิง พ่อแม่ฝ่ายชายจึงมาตกลงกับพ่อแม่ฝ่ายหญิงว่าตนจะขอผ่อนเงินคานาสอดเหล่านี้
 ให้ทีละน้อย แต่พ่อแม่ฝ่ายหญิงไม่ยอม เขาขอให้ฝ่ายชายไปอยู่ที่บ้านของตนเพื่อทำงานชดใช้แทน
 เป็นเวลา ๑๒ ปี ฝ่ายชายก็มาอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิงเพื่อทำงานชดใช้แทน เงินคานาสอดเป็นเวลา
 ๑๒ ปีเต็ม แล้วเขาก็แยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากเป็นครอบครัวเดี่ยว เมื่อแยกตัวออกไป

ตั้งครอบครัวใหม่ พ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็ซื้อเครื่องครัว เครื่องมือที่ใช้ในการทำไร่ทำสวน ฯลฯ ให้เพื่อเป็นการช่วยตั้งครอบครัวให้ ซึ่งต่อมาก็ปรากฏว่าครอบครัวใหม่ครอบครัวนั้นประสบกับความยากจนมาก เพราะชีวิตของครอบครัวใหม่ได้เริ่มต้นเมื่อหัวหน้าครอบครัวมีอายุมากแล้ว ร่างกายทรุดโทรมเพราะการตรากตรำทำงานมามาก เร็วแรงลดน้อยถอยลง โรคภัยไข้เจ็บ เบียดเบียน สมบัติส่วนตัวที่เก็บไว้ใช้จ่ายส่วนตัวเมื่อเวลาจำเป็นก็ไม่มี ฉะนั้นครอบครัวจึงประสบกับความทุกข์ยากมากกว่าเมื่อตอนที่อยู่บ้านของภรรยา แต่เขาก็ไม่ยอมกลับไปอยู่กับพ่อแม่ภรรยาอีก แต่ได้พยายามสร้างครอบครัวเดี่ยวของตนให้กลายเป็นครอบครัวขยายอีกครั้งหนึ่ง โดยมีตัวเขาเองเป็นหัวหน้าครอบครัว ลูกสาวคนโตของเขาได้แต่งงานกับชายเขาที่ยากจนไม่มีเงินค่าสินสอดมาสู่ขอ ฉะนั้นชายเขาที่ยากจนคนนั้นจึงต้องเข้ามาอยู่ในบ้านเขาเพื่อทำงานชดเชยแทนค่าสินสอดเป็นเวลา ๑๒ ปีเช่นกัน

การแบ่งมรดก ครอบครัวขยายที่อยู่รวม ๆ กันหลายครอบครัวนั้นเมื่อพ่อแม่ของตนตายลง ก็จะมีการจัดแบ่งมรดกบ้าน ที่ดิน สัตว์เลี้ยงและเงินให้กับบุตรของตน และหลังจากนั้นครอบครัวของบุตรแต่ละครอบครัวก็จะเริ่มแยกย้ายกันไปตั้งครอบครัวใหม่ หรือบางครอบครัวก็อาจจะอยู่ที่บ้านเดิมไปอีกสักกระยะหนึ่งก่อน แล้วจึงแยกบ้านออกไปอยู่ต่างหาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะบ้านหลังเดิมที่เคยอยู่รวมกันได้กลายเป็นสมบัติของบุตรชายคนใดคนหนึ่งไปแล้ว แต่ดาบุตรของผู้ตายคนเล็กยังเล็กอยู่ พี่ชายก็จะต้องเป็นผู้รับภาระเลี้ยงดูน้องของตนต่อไปแทนพ่อแม่ แต่ครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวที่ยากจนบุตรที่มีก็ยังเล็กอยู่เมื่อพ่อแม่ตายไป ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านก็จะนำไปเลี้ยงดู และถือเอาเป็นบุตรบุญธรรมของตน.

การมีภรรยาคนที่ ๒ การมีภรรยาในสังคมเขานั้น แม้ว่าสังคมเขาจะยอมอนุญาตให้ฝ่ายชายมีภรรยาได้หลายคนพร้อม ๆ กัน แต่ชาวเขาที่หมู่บ้านส่วนใหญ่ต่างก็มีภรรยาคนเดียว เพราะการมีภรรยาหลายคนนั้นนอกจากจะทำให้เกิดความไม่สงบสุขในครอบครัวแล้ว ฝ่ายชายยังจะต้องเป็นผู้ที่มีฐานะดีพอสมควรอีกด้วย คือจะต้องมีเงินค่าสินสอดและการจัดเลี้ยงญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่ายซึ่งจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากไม่ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท ทั้งนี้เพราะการไปสู่ขอหญิงสาวเพื่อนำมาเป็นภรรยาคนที่ ๒ นั้น ค่าตัวของฝ่ายหญิงก็ยิ่งจะสูงมากขึ้น เพราะทั้งฝ่ายหญิงและพ่อแม่ฝ่ายหญิงมักจะไม่พอใจที่จะยกลูกสาวของตนให้มาเป็นรองผู้อื่น ฉะนั้นผู้ที่มีภรรยา ๒ คนในหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่เพียง ๘ ครอบครัวเท่านั้น

ล้วนแต่เป็นผู้มีฐานะดีและค่อนข้างดีทั้งสิ้น สาเหตุสำคัญส่วนใหญ่นั้นทำให้ชาวเขาทั้ง ๓ ครอบครัวนี้ต้องการมีภรรยาคนที่ ๒ ก็เพราะ ภรรยาคนแรกไม่สามารถมีบุตรได้ หรือป่วยไม่สามารถที่จะทำงานในบ้านหรืองานในไร่ได้ การมีภรรยาคนที่ ๒ อาจจะทำให้เขามีบุตรเป็นของตนเอง นอกจากนี้ภรรยาคนที่ ๒ ยังจะต้องมาช่วยภรรยาคนแรกทำงานบ้านและงานในไร่ ทำให้ภาวะของภรรยาคนแรกถูกแบ่งเบาลงไป การมีภรรยาใหม่ของชาวเขานี้สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ ฝ่ายสามีจะต้องได้รับอนุญาตและการยินยอมจากภรรยาคนแรกเสียก่อน หญิงชาวเขาในหมู่บ้านบางคนก็แต่งงานแล้วแต่ไม่มีบุตร เป็นของตนเลยก็มักจะมีชู้เด็ก หรือชู้ลูกของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น เผ่าอีกอ มูเซอ เยอ มาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม (ลูกเก็บ) ครั้งละหลายๆ คน หรือแม่แต่งงานกับชาวเขาที่มีบุตรของตนเอง แต่มีน้อยไป หรือไม่มีผู้ช่วยทำงานเขาก็ยินยอมที่จะชู้เด็กมาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม

การมีบุตรบุญธรรม (ลูกเก็บ) ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ โดยเฉพาะอีกอ มักจะนำบุตรของตนมาขายให้กับชาวเขาที่หมู่บ้าน ในระยะแรกของการซื้อขายเด็กกันนั้น ราคาของเด็กคนหนึ่ง ๆ จะมีราคาคนละ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ บาท ทั้งเด็กหญิงและเด็กชายจะมีราคาเท่ากัน ชาวเขาที่มีบุตรชายแล้วก็ชื้อเด็กหญิง ส่วนชาวเขาที่มีบุตรหญิงแล้วก็ชื้อบุตรชายไปเป็นบุตรบุญธรรม เด็กที่ชาวเขาเผ่าอีกอ และมูเซอนำมาขายนี้มีทั้งเด็กเล็กซึ่งมีอายุได้เพียง ๑ เดือน จนถึงเด็กโต ๆ ที่มีอายุ ๑๐-๑๒ ปี สาเหตุที่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้ นำบุตรของตนมาขายก็เนื่องมาจากว่า พ่อแม่มีบุตรมากไม่สามารถที่จะเลี้ยงบุตรของตนได้หรือเนื่องมาจาก พ่อแม่คิดว่าเงินไม่มีเงินชื้อเงินก็จะนำบุตรของตนมาขาย เพื่อนำเงินไปชื้อยาเงิน หรืออาจจะเนื่องจากพ่อแม่ของเด็กตายหมด ญาติพี่น้องไม่มีความสามารถที่จะเลี้ยงดูได้จึงนำเด็กมาขายให้กับชาวเขา ในปัจจุบันนี้ราคาของเด็กที่นำมาขายลดลง ทั้งนี้เพราะในสมัยที่เด็กมีราคาสูงนั้นมีผู้นำเด็กมาขายให้มากมาย ประกอบกับในปัจจุบันนี้ชาวเขาในหมู่บ้านก็ไม่ยินยอมที่จะมีบุตรใหม่ ๆ เหมือนเมื่อก่อน จากการสำรวจพบว่าชาวเขาในหมู่บ้านต้องการที่จะมีบุตรเพียง ๔-๖ คนเท่านั้น มีชาวเขาอยู่เพียง ๑๖% เท่านั้นที่ต้องการมีบุตรมากกว่า ๖ คน นอกจากนี้คนหนุ่มสาว ๆ ที่มีบุตรแล้ว ๓-๕ คนก็นิยมไปทำหน้าที่โรงพยาบาลจังหวัดเชียงราย จำนวนผู้หญิงชาวเขาในหมู่บ้านที่ทำหมันมีอยู่ ๔ ราย แต่อย่างไรก็ตามการชื้อขายเด็กในหมู่บ้านเผ่าอีก็ยังคงมีอยู่ แต่ราคาของเด็กที่ลดลงเหลือเพียงคนละ ๕๐-๑๐๐ บาท ฉะนั้นในปัจจุบันนี้

ความต้องการมีบุตรจึงมิได้เป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ผู้ชายชาวเขามีกรรยากนที่ ๒ ทั้งนี้เพราะการมีกรรยากนที่ ๒ ทำให้สิ้นเปลืองเงินมากกว่าการซื้อบุตรบุญธรรมมาเลี้ยง

การนิยมซื้อเด็กมาเลี้ยงของชาวเขานั้น มีผู้ชายชาวเขาที่มกรครบถ้วนแล้วแต่ไม่มีบุตรหรือมีบุตรน้อยไปจะนิยมซื้อเด็กมาเลี้ยงเท่านั้น ชาวเขาที่เป็นหมั้นเป็นสาวก็นิยมซื้อเด็กมาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรมของตนเอง ถ้าเขามีเงินและต้องการที่จะได้เด็กมาเลี้ยง ฉะนั้นในสังคมเขาราวอาจจะพบเรื่องที่เราถือว่า เป็นเรื่องแปลกแต่ชาวเขาเขาถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาเช่น ชายหนุ่มหรือหญิงสาวมีลูกโดยไม่ใดแต่งงาน หรืองานแต่งงานมีลูกช่วยทำอาหารเลี้ยงแขก หรือลูกมีอายุไร่เรียกกับพ่อแม่ ฯลฯ นอกจากความนิยมซื้อเด็กมาเลี้ยงของชาวเขาจะทำให้เกิดมีเรื่องที่น่าแปลกขึ้นแล้ว ประเพณีของชาวเขาของบางประเพณีก็ทำให้บุคคลภายนอกเกิดความสงสัยได้เช่นกัน เช่นประเพณีที่ยอมอนุญาตให้หญิงชายมีความสัมพันธ์ทางเพศกันอย่างอิสระ ก่อนการหมั้นหมายและก่อนการแต่งงาน เมื่อประเพณีอนุญาตให้หญิงสาวชายหนุ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศกันตามความพอใจเช่นนี้ จึงทำให้เกิดการมีบุตร ก่อนการหมั้นหมายหรือแต่งงานได้ หรือเกิดมีบุตรโดยไม่มีพ่อ หรือมีบุตรแล้ว ๓-๔ คนโดยยังมีใครแต่งงาน ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีเกิดขึ้นอยู่เสมอในสังคมเขา และชาวเขาในหมู่บ้านเขาก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะตราบิตหญิงสาวเขายังไม่มีคูหมั้นหรือยังไม่ใครแต่งงาน หญิงสาวผู้นั้นก็มีสิทธิ์ที่จะเลือกมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายหนุ่มคนใดก็ได้ตามความพอใจ สาวชาวเขาในหมู่บ้านเมื่อเลิกจากทำงานในไร่และงานในบ้านแล้ว ตอนหัวค่ำกลุ่มหนุ่มสาวก็จะจับกลุ่มคุยกัน โดยในตอนหัวค่ำนี้กลุ่มหนุ่ม ๆ ก็จะนั่งคุยกับกลุ่มหนุ่ม ๆ คุยกันเองพร้อมทั้งเล่นกันไปคุย กลุ่มสาวเขาก็จะนั่งคุยกันเอง เมื่อถึงเขาคู่ทั้ง ๒ กลุ่มนี้ก็จะนั่งคุยกันและถ้ากลุ่มสาวคูใดที่มีความพอใจซึ่งกันและกัน เขาก็จะแยกออกจากกลุ่มไปคุยกันต่างหาก และถ้าหญิงสาวพอใจชายหนุ่มหญิงสาวก็จะยอมตกลงมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายหนุ่มผู้นั้นซึ่งอาจจะเป็นที่บ้านของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ แต่ถาหญิงสาวไม่ชอบและไม่พอใจชาย หญิงและชายก็จะแยกกันกลับบ้าน ในกรณีหญิงสาวมีความพอใจชายหนุ่มหลายคน เขาก็มีสิทธิ์ที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับชายหนุ่มเหล่านั้นได้ และในขณะเดียวกันฝ่ายชายก็มีโอกาสที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับหญิงสาวเขาใดหลาย ๆ คนเช่นกันโดยชายหนุ่ม หญิงสาวเหล่านั้นจะไม่มีทางหึงหวงซึ่งกันและกัน แต่สำหรับหญิงที่มีคูหมั้นหรือแต่งงานแล้วจะไปมีความสัมพันธ์กับชายอื่นไม่ได้ก็เด็ดขาด หญิงชายชาวเขา

เริ่มรู้จักมีความสัมพันธ์ทางเพศกันตั้งแต่อายุยังน้อย เท่าที่ผู้ศึกษาได้สอบถามและสังเกตพบว่า หญิงชายชาวเขียบางคนเริ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศตั้งแต่มีอายุได้เพียง ๑๔ ปีเท่านั้น

เมื่อหญิงสาวและชายหนุ่มเฝ้ามีความสัมพันธ์ทางเพศกันและฝ่ายหญิง เกิดตั้งท้องขึ้น ฝ่ายหญิงมีสิทธิ์ที่จะชี้ตัวว่าชายคนใดคือ เป็นพ่อของเด็กในท้องได้ ชายที่ถูกชี้ตัวก็มักจะยอมรับ เมื่อยอมรับแล้วก็ต้องทำการชื้อขอและหมั้นหมายหรือตกลงกันไว้ก่อน เมื่อชื้อขอหรือตกลงคำสิน สอดกันไคแล้ว หญิงชายผู้นั้นก็สามารถที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกันไคอย่างเปิดเผย โดยทาง ฝ่ายทางก็อยู่ที่บ้านของตน แต่ถาฝ่ายชายไม่มีเงินที่จะหมั้นฝ่ายหญิงไว้ก่อน ฝ่ายชายจะต้องมาเสีย ค่าปรับให้กับผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน หมอผีหรือผู้มีอาวุโสคนอื่น ๆ โดย เสียเงิน ๕๐ บาท เหล้า ๑ ขวด ไก่ ๑ ตัวทำอาหารเลี้ยงกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน เงิน ๕๐ บาท นี้ผู้ใหญ่บ้านอาจจะแบ่งให้ผู้ที่มาร่วมเลี้ยงนี้หรือไม่กี่ไค ในการเลี้ยงขอมาที่ตนเองไคทำขามหน้า ขามตาผู้ปกครองดูแลหมู่บ้านเหล่านี้ ฝ่ายชายและบิดาของฝ่ายชายก็จะมาร่วมขอขมาควย แต่ ฝ่ายหญิงไม่มีผู้ไคมาเพราะเขาเป็นผู้เสียหายแต่ค่าปรับที่ฝ่ายชายนำมาเสียแก่ผู้ใหญ่บ้านนั้น ฝ่าย หญิงก็มีส่วนออกอวยควยไม่เป็นเหล้าก็เป็นไค เมื่อผู้กระทำความผิดกล่าวคำขอขมาผู้มีอาวุโสทุก ๆ คนในที่นั้นแล้ว ทุกคนก็ยกโทษให้พร้อมทั้งอบรมสั่งสอน และให้ศิลาให้พรให้เด็กในท้องออกมาไคโดย ปลอดภัย ฯลฯ แต่ถาฝ่ายชายที่ถูกฝ่ายหญิงชี้ตัวแล้วไม่ยอมรับ ผู้ใหญ่บ้านก็จะทำการสอบถามทั้ง สองฝ่ายแล้วถาฝ่ายชายไคกระทำจริง ฝ่ายชายก็จะต้องเสียค่าเสียหายให้แก่ฝ่ายหญิงซึ่งจะเป็น เงินเท่าไรก็แล้วแต่จะตกลงกัน แล้วจากนั้นแล้วฝ่ายชายก็จะต้องเสียค่าปรับให้แก่ผู้ใหญ่บ้านอีก ครั้งหนึ่ง ซึ่งค่าปรับก็มีไค ๑ ตัว เหล้า ๑ ขวด และเงินอีก ๕๐ บาทเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

การแต่งงานระหว่างเผ่า การแต่งงานระหว่างเผ่า ในหมู่บ้านเขียบเผ่าคือเผ่าที่ผู้ ศึกษาได้สำรวจและสอบถามมานั้น ไม่ปรากฏว่ามี การแต่งงานระหว่างเผ่าเกิดขึ้นเลย จะมี ก็แต่เพียงการหนีตามกันไป ซึ่งเราอาจจะไม่ถือว่าเป็นการแต่งงานระหว่างเผ่า เพราะนอกจากจะไม่มีพิธีชื้อขอและแต่งงานตามประเพณีแล้ว ยังไม่ได้รับการยินยอมจากพ่อแม่ของฝ่ายหญิง อีกควย ในหมู่บ้านเผ่าเคอมีตัวอย่างการหนีตามกันไปอยู่ ๓ ตัวอย่างคือ เคยมีหญิงสาวชาวเขียบ ๒ คนไคหนีตามหนุ่มคนเมืองลงมาอยู่ยังพื้นที่ราบ และในอีกกรณีหนึ่งคือสาวชาวเขียบหนีตามหนุ่ม ชาวฮ่อที่เคยเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน สิ่งที่น่าสนใจอีกข้อหนึ่งของการแต่งงานระหว่างเผ่าก็คือ ชาวเขียบในหมู่บ้านไม่ไครับแจ้งการแต่งงานระหว่างเผ่าถาฝ่ายชายพอใจ แต่ก็ไม่ปรากฏว่า

ชายเขาคงคิดที่ต้องการจะแต่งงานกับหญิงเฒ่าอื่น แม้ว่าในบางกรณีพ่อแม่จะสนับสนุนให้ลูกชายไปหาภรรยาที่เป็นสาวเขาเฒ่าอื่นซึ่งอยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นต้นว่า ชาวอ็อกทั้งนี้เพราะว่าชายเขาเห็นว่า หญิงสาวชาวอ็อกส่วนใหญ่จะขยันขันแข็งทำงาน การสขอหญิงสาวชาวอ็อกก็ไม่สิ้นเปลืองเงินทองมากเหมือนหญิงสาวชาวเขาด้วยกัน แมแต่ผู้ใหญ่บ้านเฒ่าเองก็เคยแนะนำลูกชายของตนให้ไปหาหญิงสาวอ็อกมาเป็นภรรยา แต่ลูกชายก็ไม่ยอมไป ถึงแม้ว่าการแต่งงานระหว่างเฒ่าจะไม่เคยเกิดขึ้นในหมู่บ้านเลย แต่การผสมทางเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ระหว่างชาวเขาและชาวเขาเฒ่าอื่น ๆ ก็มีอยู่มาก โดยเฉพาะชาวเขาเฒ่าอ็อกและมูเซอ ทั้งนี้เพราะชาวเขานิยมซื้อเด็กชาวอ็อกและมูเซอมาเลี้ยง เป็นบุตรบุญธรรมทั้งหญิงและชาย มีทั้งเด็กชาวอ็อก แมว มูเซอ คนเมือง ฯลฯ เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้นเป็นหนุ่มเป็นสาวก็มีการแต่งงานเป็นชาวเขา มีการแต่งงานกันกับคนเขา ฉะนั้นการผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ จึงมีอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ถ้าเราจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาแล้วจะพบว่า สามีชาวเขาจะเป็นผู้นำของครอบครัวและมีฐานะสูงกว่าภรรยา ทั้งนี้เพราะฝ่ายสามีจะเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ของครอบครัว แมแต่การใช้จ่ายภายในบ้านฝ่ายสามีก็จะเป็นผู้เก็บและใช้จ่ายเงิน เมื่อภรรยาและบุตรต้องการอะไรก็จะต้องขอจากสามีหรือพ่อของตน สามีจะเป็นผู้ลงไปซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในครอบครัว หรือสิ่งที่ภรรยาและบุตรของตนต้องการ นอกจากนี้เมื่อสามีแนะนำตักเตือนสิ่งใดภรรยาจะต้องเชื่อฟัง และปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ ส่วนภรยานั้นจะต้องยอม เป็นช่างเท้าหลัง ยอมเป็นผู้ตาม ฝ่ายภรยามักจะไม่มีหน้าที่ที่จะตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ใด ๆ เลย นอกจากยอมเป็นผู้ทำตามที่สามีสั่ง และทำงานต่าง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของตนไปโดยไม่มีการคัดค้านหรือโต้เถียงการตัดสินใจของสามี และแม้ว่าสามีจะตัดสินใจผิดพลาด หรือใช้เงินไปในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ ฝ่ายภรรายก้จะไม่กล่าวตำหนิแต่เพียงใด ๆ ภรรยาจะมีกิริยาทางปกติและทำงานของตนไปเรื่อย ๆ เหมือนไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น หรือไม่รู้สึกรอคอยความผิดที่สามีได้กระทำลงไป แมว่าสามีจะนำเงินที่ภรรยาหามาได้ไปซื้อฝิ่นสูบจนหมด ไม่มีเงินซื้อข้าวกิน ภรรายก้จะไม่ปรึกษาตนเองและลูกยอมอดข้าว จนกว่าจะหาเงินมาได้ก็แล้วก้จะแบ่งเงินซื้อข้าวและฝิ่นให้สามีสูบ การกล่าวตำหนิที่เทียบหรือสั่งสอนเป็นหน้าที่ของพ่อแม่หรือญาติฝ่ายสามีเท่านั้น ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง

สามีภรรยาในหมู่บ้านเขาจึงมักจะราวรินไปคอยจะมีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน และยังถ้าฝ่าย
สามีเป็นคนขยันขันแข็งทำมาหากินเก็บหอมมรอมริบไว้ ครอบครัวนั้นก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
แต่อย่างไรก็ตามการทะเลาะวิวาทกันระหว่างสามีภรรยาในหมู่บ้านก็มีบ้างแต่ไม่บ่อยนัก และ
ถ้ามีก็มักจะเป็นฝ่ายสามีเป็นผู้ก่อขึ้นก่อนเช่นการหุบตีภรรยาหรือบุตร ของตน การทะเลาะวิวาท
และหุบตีกันเช่นนี้ส่วนใหญ่มักจะเกิดในครอบครัวที่ยากจนและสามีที่คึกคะนอง เมื่อสามีหิวเงินและ
ไม่มีเงินซื้อยาสูบ ก็จะเกิดโมโหจนเฉียวคาทอหุบตีภรรยาและบุตร เมื่อสามีหุบตีภรรยา
ของตน พ่อแม่หรือญาติฝ่ายสามีจะเป็นผู้ตักเตือนสั่งสอนมิให้ทำกับภรรยาและบุตรเช่นนี้อีก
เรื่องการหุบตีภรรยาในหมู่บ้านนี้มีอยู่น้อยมาก ในช่วงระยะเวลาที่ผู้ศึกษาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
ได้เคยเห็นสามีหุบตีภรรยาของตนเพียงรายเดียวเท่านั้น ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่
บุตรหลานตลอดจนลูกสะใภ้ในครอบครัวนั้น ทุกคนต่างก็อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและต่างก็ให้
ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ของสิ่งใดที่มีการแบ่งต่างหากให้แต่ละคนแล้ว ทุก ๆ คนก็จะไม่
ก้าวภายในสมบัติหรือของส่วนตัวของแต่ละคน สมาชิกทุกคนในครอบครัวต่างเคารพยำเกรง
ผู้ใหญ่ บุตรหลานเชื่อฟังพ่อแม่ พ่อแม่ก็รักและเมตตาบุตรหลานของตน โดยไม่มีเหลื่อมล้ำ
ระหว่างลูกแท้และลูกบุญธรรมเพราะเขาต่างก็เลี้ยงมาตั้งแต่เล็ก ๆ เหมือนกันกับลูกแท้ และ
ยิ่งถ้าลูกบุญธรรมเป็นผู้ที่อยู่ในโอวาท ขยันขันแข็งในการทำงาน พ่อแม่ก็ยังรักมาก พ่อแม่ชาว
เขาจะตามใจบุตรหลานของตน เมื่อทำความผิดก็มักจะไม่ตีหรือคว่ำไต่ ๆ แต่เขาจะคอย ๆ
สั่งสอนไม่ให้กระทำผิดอีก ผู้ศึกษามีความประทับใจในความใจเย็นและอดทนของพ่อแม่ชาวเขา
ที่คอย ๆ พุดและคอย ๆ อบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน นอกจากแม่จะเป็นผู้เลี้ยงดูและอบรม
สั่งสอนบุตรหลานของตนแล้ว พ่อชาวเขาก็มีความสามารถดูแลบุตรหลานของตนได้ดีเท่า ๆ
กับแม่ และถึงแม้ว่าภรรยาของตนจะตายไป ฝ่ายสามีก็สามารถที่จะเลี้ยงดูลูกเล็ก ๆ ของ
ตนเองได้เป็นอย่างดี ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ ในครอบครัวนั้นส่วนใหญ่ก็จะมี
ความรักใคร่กลมเกลียวกันดี พี่น้องชาวเขาขณะที่เป็นเด็ก ๆ เขาจะสนิทสนมและรักใคร่กันดี
เล่นด้วยกัน ไปเที่ยวด้วยกันไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชาย แต่เมื่อแต่ละคนต่างโตขึ้น เป็น
หนุ่มเป็นสาว พี่น้องชาวเขามักจะไม่คอยพูดคุยกันหรือเล่นด้วยกัน โดยเฉพาะพี่น้องที่เป็นผู้ชาย
และผู้หญิงจะเห็นห่างกันมาก หรือแม่แต่พี่น้องที่เป็นผู้ชายหรือผู้หญิงด้วยกัน ถ้าไม่มีธุระก็จะไม่
คอยพูดจากัน เมื่อมีงานทำต่างคนก็ต่างทำงานของตนไป แต่เขาจะชอบพูดคุยกับเพื่อน ๆ รุ่น
เดียวกันมากกว่า.

สรุปแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวของชาวเขาต่างก็มีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีและราบรื่นตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา พ่อแม่และบุตรหลาน ลูกสะใภ้ หรือความสัมพันธ์ระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ ในครอบครัว ในหมู่บ้านเขาแม้ว่าจะมีการทะเลาะวิวาทระหว่างคู่สามี ภรรยาแต่ก็ไม่เคยปรากฏว่า คู่สามีภรรยาในหมู่บ้านเขาคู่ใดที่หย่าร้างกัน หรือมีครอบครัวใดที่บุตรหลานทะเลาะเบาะแว้งกันจนว้ายอยู่เสมอ ฉะนั้นครอบครัวชาวเขาจึงเป็นศูนย์รวมของความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัด แม่แต่การทำงานในไร่ สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันทำงานอย่างแข็งขัน ผลผลิตที่ได้ก็ถือเป็นส่วนรวมของครอบครัว ผลผลิตต่าง ๆ ที่ขายได้ก็จะเก็บไว้กับหัวหน้าครอบครัว ถ้าสมาชิกในครอบครัวต้องการสิ่งใดก็บอกหัวหน้าครอบครัว แต่ถ้าสมาชิกในครอบครัวคนใดที่ขยันขันแข็ง พยายามที่จะหาที่ดินเป็นของตนเอง ทำการหักล้างต่างพงเป็นไรเมื่อทำไรรวมของครอบครัวแล้ว เขาก็จะไปทำการเพาะปลูกในที่ดินของตนที่แผ้วถางไว้ เช่นนี้ผลผลิตที่ขายได้ก็จะเป็นของเขาเองแต่ผู้เดียวโดยหัวหน้าครอบครัวไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเงินส่วนนี้เลย.

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ

การสืบสกุล วัฒนธรรมการสืบสายสกุลของชาวเขาเป็นการสืบสายสกุลทางฝ่ายพ่อแต่เพียงฝ่ายเดียว หญิงชาวเขาเมื่อแต่งงานไปแล้วก็ยังคงถือแซ่สกุลเดิมของตนอยู่ แต่การถือผีบรรพบุรุษนั้นจะเปลี่ยนไป กล่าวคือเมื่อหญิงชาวเขาแต่งงานและออกมาจากบ้านของตนแล้วก็จะถือว่าหญิงผู้นั้นได้ขาดจากการถือผีบรรพบุรุษของตนเปลี่ยนมาเป็นการถือผีบรรพบุรุษฝ่ายสามี ส่วนบุตรทุก ๆ คนที่เกิดมาทั้งหญิงและชายจะถือแซ่สกุลของพ่อ ส่วนการนับถือญาตินั้นชาวเขานับถือญาติทางฝ่ายสามีเพียงฝ่ายเดียว ญาติทางฝ่ายภรรยาถึงจะมีการไปมาหาสู่บ้างแต่ก็เพียงนาน ๆ ครั้ง และยิ่งถาบ้านเดิมของภรรยาอยู่ห่างกันคนละอำเภอค้วยแล้ว การไปมาหาสู่กันก็แทบจะไม่มีเลย เมื่อมาถึงรุ่นลูกหลาน ญาติทางฝ่ายแม่ก็ไม่มีผู้ใดจำได้ การถือญาติของชาวเขาเท่าที่ผู้ศึกษาสังเกตพบว่า การถือญาติและการไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องของชาวเขาจะมี

แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องในหมู่บ้านเขาจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมาก แต่การไปมาหาสู่ระหว่างกันและกันจะไม่ค่อยมีบ่อยนักถึงแม้ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน หรือถ้าไม่มีเรื่องจำเป็นจริง ๆ แล้ว เขาก็จะไม่ไปขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง โดยเฉพาะครอบครัวที่แยกออกมาจากครอบครัวของพ่อแม่ เมื่อแยกออกมาแล้ว ต่างก็ตั้งหน้าทำมาหากิน และถึงแม้ว่าครอบครัวของลูกที่แยกออกไปนั้นจะยากจน แต่เขาก็จะไม่ไปขอความช่วยเหลือจากครอบครัวของพ่อแม่ ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ แต่เมื่อญาติพี่น้องมีงานพิธีต่าง ๆ เช่นงานขึ้นบ้านใหม่หรืองานแต่งงาน ญาติทุก ๆ คนก็จะมาช่วยงาน.

การนับญาติ ในเรื่องการนับญาตินี้เท่าที่ปฏิบัติกันในหมู่บ้าน เขาจะนับเฉพาะญาติที่ยังมีชีวิตอยู่คนที่ตายไปแล้ว เขาก็ยังคงได้รับความนับถือว่าเป็นญาติอยู่ ถ้าเขายังคงจำกันได้ ส่วนการถือผีบรรพบุรุษนั้นก็มีการถือติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เขาจะจกรายชื่อบรรพบุรุษของคนที่ยังตายไปแล้วทั้งพ่อและแม่ไว้เรื่อย ๆ สืบต่อกันมา บางครอบครัวได้มีการจดชื่อบรรพบุรุษของคนไว้กว่า ๒๐ ชื่อ เมื่อถึงเวลาเลี้ยงผี หมอผีก็จะเรียกชื่อผีบรรพบุรุษที่แต่ละครอบครัวจดไว้ในวันใหม่รับเครื่องเซ่น ชื่อผีบรรพบุรุษที่จดไว้เมื่อเกิน ๕ ชื่อ แล้วบางครอบครัวก็ตัดชื่อคน ๆ หนึ่ง แต่บางครอบครัวก็มิได้ตัดทิ้ง

ในเรื่องการนับญาติของชาวบ้านนี้ เราสามารถสังเกตเห็นได้ง่ายเพราะชาวบ้านมีแซ่ นามสกุล เช่นเดียวกับชาวจีน และสังคมเขาก็เป็นสังคมที่ถือสายสกุลทางฝ่ายพ่อ การเลือกที่อยู่อาศัยหลังการแต่งงานก็อยู่บ้านฝ่ายสามีเช่นเดียวกับคนจีน ฉะนั้นเขาที่ถือแซ่สกุลเดียวกันในหมู่บ้านจึงมักจะเป็นญาติพี่น้องกัน หรือมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกันมากกว่าญาติที่นับถือแซ่สกุลอื่น แซ่ต่าง ๆ ที่ชาวเขาใช้กันมีทั้งหมดอยู่ ๑๒ แซ่คือ แซ่เติน แซ่พาน แซ่จาว แซ่ฟ่ง แซ่ลี แซ่หย่ง แซ่เจียว แซ่จัน แซ่ว่าง แซ่ลิว แซ่ฉิน แซ่ตอง

ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องชาวเขาที่อยู่ต่างหมู่บ้าน ความสัมพันธ์และการไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องของชาวเขาต่างหมู่บ้านก็มีอยู่เสมอเมื่อเวลาจำเป็น เช่น ญาติพี่น้องป่วย หรือตาย ไปช่วยงานต่าง ๆ เช่นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำทานหาพ่อแม่ ฯลฯ นอกจากการไปช่วยงานแล้ว การติดต่อกันระหว่างญาติพี่น้องจะมีอยู่เสมอเมื่อชาวเขาไปขอสาว ๆ หรือไปสู่ขอสาวเขาที่หมู่บ้านให้กับบุตรชาย ในขณะที่หนุ่มชาวเขาจะไปหาภรรยา เขาจะ

ต้องไปพักที่บ้านญาติเพื่อหาสาว ๆ ที่ถูกใจ เมื่อได้สาว ๆ ที่ถูกใจแล้วเขาก็จะเที่ยวไป ๆ มา ๆ อยู่เสมอมิได้ขาด จนกว่าจะได้มีการหมั้นหมายและแต่งงาน ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างญาติต่างหมู่บ้านจึงค่อนข้างจะใกล้ชิด ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อได้มีการติดต่อกับญาติพี่น้องในที่ต่าง ๆ ดังนี้ คือ เขาเวียงเกา เขานิคม เขาเลาซิม เขาเลาซิกวย เขาแมง เขาอัสเหลียม เขาเซียงราย เขาหนองแวน ฯลฯ

หมู่บ้านและความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน

สังคมหมู่บ้านถือได้ว่าเป็นสังคมที่ใหญ่ที่สุดของชาวเขา หมู่บ้านเป็นจุดรวมและเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ของคนในสังคม การดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน ได้รับความจักระเบียบไว้เป็นอย่างดี หมู่บ้านเขาประกอบด้วยกลุ่มครัวเรือนหลาย ๆ กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในคานการ เป็นญาติพี่น้องซึ่งกันและกัน ชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเมื่อสืบสาวกันอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า ครอบครัวของชาวเขาที่อยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่แล้วจะมีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกันทางสายโลหิต โดยทางการแต่งงาน หรือโดยการนับถือกันเป็นส่วนตัว ทั้งนี้เพราะชาวเขาอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านครั้งแรกนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นญาติพี่น้องกันทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อมีชาวเขาจากที่อื่น ๆ ขอลอพยพย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ผู้ที่อพยพย้ายเขามาก็มักจะมีญาติพี่น้องอยู่ในหมู่บ้านเป็นผู้ชักชวนและรับรองเรื่องความประพฤติของผู้ที่จะเข้ามาอยู่ใหม่ เช่นหมู่บ้านเลากวยอยู่ใกล้กับหมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเขาในหมู่บ้านทั้ง ๒ นี้เคยไปมาหาสู่กันเสมอ เมื่อชาวเขาในหมู่บ้านเลากวยย้ายออกไปอยู่ที่อื่น ในหมู่บ้านเหลืออยู่เพียง ๒-๓ ครอบครัว ญาติพี่น้องซึ่งอยู่ในหมู่บ้านผาเคื่อจึงชักชวนให้มาอยู่ในหมู่บ้านด้วยกัน ชาวเขาทั้ง ๓ ครอบครัวนั้นจึงเข้ามาขออนุญาตจากผู้ใหญ่บ้านผาเคื่อและก็ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านได้ แต่กลายเป็นชาวเขาที่อยู่ห่างไกล และไม่มีญาติพี่น้องในหมู่บ้าน เขามาขอยุควยผู้ใหญ่บ้านก็มักจะไปขออนุญาตจากหัวหน้าศูนย์พัฒนาและสังเคราะห์ชาวเขาก่อน ถ้าหัวหน้าศูนย์อนุญาต เขาก็นำอนุญาตแต่ถ้าหัวหน้าศูนย์ไม่อนุญาต เขาก็จะปฏิเสธผู้ที่เขามาขอยุในหมู่บ้าน นอกจากนี้การขยายของหมู่บ้านยังเกิดขึ้นจาก การแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากจากครอบครัวเดิมซึ่งอาจจะมีสมาชิกในครอบครัวมากเกินไป เมื่อแยกออกไปแล้วก็ยังคงมีความเป็นญาติพี่น้องและไปมาหาสู่กันอยู่

เสมอ ฉะนั้นสมาชิกที่อยู่ในหมู่บ้านทั้งผู้อยู่เก่าและผู้อยู่พหุเข้ามาอยู่ใหม่ซึ่งก็มีอยู่เพียงเล็กน้อย จึงมักจะมี ความผูกพัน เป็นญาติพี่น้องกันเสมอ ในหมู่บ้านผาเคื่อนนอกจากจะมีชาวเขาส่วนใหญ่อาศัยอยู่แล้ว ยังมีชาวเขาย่างเผ่าเข้ามาอาศัยอยู่รวมกันอีก ๓ ครอบครัวคือครอบครัวชาวอีกอ ๑ ครอบครัว ครอบครัวชาวฮ่อ ๒ ครอบครัว แต่ทั้งชาวเขาและครอบครัวทั้ง ๓ ครอบครัวนี้ก็สามารถอยู่รวมกันได้โดยสงบสุข ชาวเขาถือว่าครอบครัวทั้ง ๓ ครอบครัวนี้เป็นคนภายในสังคมของตน ไม่ได้มีการดูถูกเหยียดหยาม ส่วนครอบครัวทั้ง ๓ ครอบครัวนี้ก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมของเขาได้เป็นอย่างดี.

ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านโดยทั่ว ๆ ไปแล้วก็มีความสัมพันธ์กันอย่างปกติในฐานะที่เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือเป็นเพื่อนบ้านกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างวงศ์ญาติหรือครอบครัวที่เป็นญาติพี่น้องกันนั้นก็มีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างแน่นแฟ้นพอสมควร มีการแบ่งปันสิ่งของ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น เรื่องการเกษตร การสร้างบ้าน การช่วยเหลือในงานพิธีต่าง ๆ เมื่อญาติพี่น้องมาช่วยทำงานแล้ว ก็จะมีการแบ่งปันสิ่งของเป็นสินน้ำใจ และไปช่วยเมื่อบ้านเขามีงานต่าง ๆ เป็นการตอบแทน นอกจากนี้ยังมีการให้ความช่วยเหลือในค่านอื่น ๆ อีกเป็นต้นว่า การให้ยืมข้าว ยืมเงิน และสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็น แต่การให้ยืมสิ่งเหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นญาติพี่น้องกันก็ต้องมีการให้คอกเบี้ยเป็นสิ่งตอบแทน เช่น ถ้ายืมข้าวไป ๒ ถัง ก็จะต้องให้คืน ๓ ถัง เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว หรือถ้ายืมเงินเขาก็คิดคอกเบี้ยร้อยละ ๕ บาท ต่อ ๑ เดือน การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่บ้านเขา ส่วนใหญ่แล้ว เขามักจะให้ความช่วยเหลือแก่ญาติพี่น้องของตน ผู้ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องก็มักจะไม่ได้รับความช่วยเหลือโดยเฉพาะในเรื่องเงิน นอกจากว่าผู้ที่ยืมนั้นจะเป็นคนดีและมีความสามารถที่จะหาเงินมาจดใช้เงินที่ยืมไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม ชาวเขาส่วนใหญ่ มักจะไม่ยอมไปขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องหรือจากเพื่อนบ้านคนอื่น ๆ ถ้าไม่มีความจำเป็นจริง ๆ เช่น ในครอบครัวมีผู้ป่วยหนักซึ่งจำเป็นจะต้องนำไปส่งโรงพยาบาล หรือเมื่อขาดหมด เมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้น ชาวเขามักจะไปขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องของตนและไม่เคยจะยอมไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นที่มีฐานะดี ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้ที่มีฐานะดีนั้น เมื่อไปขอความช่วยเหลือ โดยเฉพาะในเรื่องการเงินแล้วก็นักจะถูกปฏิเสธ และผู้ที่ถูกปฏิเสธก็รู้สึกอายและขายหน้ามาก ฉะนั้นชาวเขาจึงไม่นิยมที่จะไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นนอกจากญาติ

พี่น้องของตน แต่อย่างไรก็ตามก็ให้ความช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ระหว่างเพื่อนบ้านก็ยังมี
อยู่ทั่วไป นอกจากชาวเขาในหมู่บ้านจะมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันบ้างแล้ว ความ
ขัดแย้งต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หรือความขัดแย้งระหว่างครัวเรือนหนึ่ง ๆ หรือครอบครัวหนึ่ง ๆ
นั้นก็มียุทธน้อยมาก ผู้ศึกษาสังเกตพบว่าในเวลาปกติชาวเขาสวนใหญ่จะต่างคนต่างอยู่ที่บ้าน
และทำงานบ้านของตนไปเรื่อย ๆ ทั้งหญิงและชาย ไม่ค่อยจะมีเวลาไปพูดคุยหรือไปเที่ยว
บ้านผู้อื่นบ่อยนัก และถึงแม้ว่าเขาจะมีเวลาวางบาง เขาก็จะอยู่ที่บ้าน นั่งปักดอกไม้หรือเย็บผ้า
ไม่ไปไหน โดยเฉพาะผู้หญิงเขาควยแล้วในวันหนึ่ง ๆ เขาแทบจะไม่ไปไหนเลย เมื่อทำงาน
บ้านและงานในไร่เสร็จแล้ว ฉะนั้นการซุบซิบนินทาในหมู่บ้านผู้หญิงเขาจึงไม่ค่อยจะมี ส่วนผู้ชาย
เขานั้นก็ไม่ค่อยจะได้ไปบ้านผู้อื่น นอกจากหัวหน้าครอบครัวซึ่งมักจะมีธุระไปมาหาสู่บ้านเพื่อน
บ้านอยู่เสมอ เมื่อในหมู่บ้านมีงานเลี้ยงหรืองานพิธีต่าง ๆ ชาวเขาสวนใหญ่จะดื่มเหล้า การ
ดื่มเหล้าในหมู่บ้านเขาไม่เคยปรากฏว่ามีผู้ใดดื่มเหล้าแล้วมาอาละวาดในหมู่บ้านเลยไม่
ว่าจะเป็นงานเลี้ยงในงานพิธี หรือดื่มอยู่ที่บ้านก่อนรับประทานอาหาร นอกจากนี้ความขัดแย้ง
ต่าง ๆ เป็นคนว่า การแย่งชิงผลประโยชน์การลักเล็กขโมยน้อย ฯลฯ ซึ่งจะเป็นสาเหตุที่นำ
ไปสู่การขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทระหว่างครัวเรือนนั้นก็ไม่มีปรากฏว่ามี ชาวเขาสวนใหญ่
ในหมู่บ้านเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ และมีความเคารพในสิทธิของทรัพย์สินซึ่งกันและกันพอสมควร
และเมื่อประกอบกับเหตุที่จะนำไปสู่การขัดแย้งกันของคนในสังคมซึ่งไม่ค่อยจะมีหรือมีอยู่น้อย
มาก การอยู่ร่วมกันในสังคมของชาวเขาจึงมีความราบรื่นและสงบสุข แต่อย่างไรก็ตาม
ธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มากจะไม่มี การขัดแย้งกันเช่นนั้น ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้
และไม่เคยมีในสังคมของมนุษย์ แมว่าในสังคมเขาจะเป็นสังคมที่สมาชิกในสังคมมีความ
สามัคคีกลมเกลียว เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแต่ความขัดแย้งก็มีเกิดขึ้นเป็นบางครั้งบางคราว
และมีสาเหตุที่ขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความแตกแยกหรือความไม่สงบสุขของสังคม เป็นคนว่า การ
ทะเลาะวิวาทระหว่างเด็ก ซึ่งบางครั้งก็จะนำไปสู่ความไม่พอใจของผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย การ
ล่าเซตที่ทำได้ การที่สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย มา หรือหมูของเพื่อนบ้านเข้าไปกินคนพืช
ที่ปลูกไว้ในไร่ การขัดแย้งในกรณีนี้จะมีเกิดขึ้นมาก แต่จะมีเกิดขึ้นเฉพาะในฤดูที่พืชผลในไร่
เริ่มสุก การขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้กรณีจะตกลงกันเองก่อน เมื่อตกลงกันไม่ได้ผู้
ช่วยผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านก็จะเป็นผู้ตัดสิน เมื่อตัดสินไปแล้วคำตัดสินนั้นก็มักจะเป็นที่ยอมรับ
และปฏิบัติตามทั้ง ๒ ฝ่าย.

ลักษณะทางสังคมและสถานภาพของบุคคลในสังคมหมู่บ้านเขา โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว จะไม่มีการแบ่งกลุ่มชนในหมู่บ้านออกเป็นชั้น วรรณะ ให้เห็นได้ชัดเจน แต่ถาเราสังเกตความรู้สึกของชาวเขาส่วนใหญ่แล้วจะพบว่า ชาวเขาที่มีฐานะปานกลางและยากจน จะมีความรู้สึกว่าตนเองมีฐานะทางสังคมต่ำกว่าผู้ที่มิมีฐานะร่ำรวย ผู้มีฐานะร่ำรวยในหมู่บ้านเขาเคื่อจะมีอยู่เป็นส่วนน้อย คือมีเพียง ๓-๔ ครอบครัวเท่านั้น และครอบครัวเหล่านั้นก็ล้วนแต่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองหมู่บ้านและเป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ฉะนั้นชาวเขาโค่นทั่ว ๆ ไป จึงมักจะกล่าวถึงความแตกต่างระหว่างตนเองและครอบครัวที่ร่ำรวย ๓-๔ ครอบครัวเหล่านั้นเสมอ นอกจากนี้แล้วยังมีกลุ่มผู้อาวุโสของหมู่บ้านและหม่อมผี ก็ได้รับการยกย่องจากชาวเขาในหมู่บ้านพอสมควร แต่อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการปกครองหมู่บ้าน และกลุ่มบุคคลที่มีอาวุโส จะได้รับการยกย่องจากสังคม แต่ครอบครัวของกลุ่มบุคคลเหล่านั้นก็มิได้รับการยกย่องให้มีความแตกต่างไปจากครอบครัวอื่น ๆ ในสังคมแต่อย่างใด นอกจากนี้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ยังประกอบอาชีพหลักเช่นเดียวกับชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน คือทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ โดยมีโคมีอาชีพอื่นใดที่จะทำให้เกิดความแตกต่างทางสังคมขึ้น ฉะนั้นเราจึงอาจจะกล่าวได้ว่า สมาชิกในสังคมของหมู่บ้านเขาต่างก็มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันและไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม.

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านเขาเคื่อและหมู่บ้านอื่น ๆ การติดต่อระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านเขาเคื่อและหมู่บ้านที่เป็นคนเขาคอยกัน ส่วนใหญ่จะเป็นการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียนตามทุกซอซระหว่างญาติพี่น้อง เมื่อมีการเจ็บป่วย หรือไปชวยงานพิธีต่าง ๆ ที่บ้านญาติพี่น้อง การไปมาหาสู่กันระหว่างญาติพี่น้องต่างหมู่บ้านนี้ ถ้าไม่เป็นเรื่องสำคัญจริง ๆ แล้วเขามักจะไม่ไป เพราะการไปแต่ละครั้ง นอกจากจะเสียเงินแล้วยังเสียเวลาการทำงานอีกด้วย ฉะนั้นการไปเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องต่างหมู่บ้าน ถ้ามิใช่เรื่องสำคัญและเป็นญาติสนิทใกล้ชิดกันจริง ๆ แล้วเขามักจะไม่ไป การไปมาหาสู่กันระหว่างญาติพี่น้องต่างหมู่บ้านของชาวเขาที่ไปมาหากันอยู่นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะไปเพื่อคู่ตัวสาว ๆ ในหมู่บ้าน การไปหาสาวหรือคู่ตัวสาวแต่ละครั้งก็กินเวลาด้านพอสมควร อย่างน้อย ๒-๓ วัน หรือบางครั้งก็อาจจะพักที่บ้านญาตินานถึง ๑๐ วันหรือกว่านั้น และในบางรายกว่าจะหาสาวได้ถูกใจก็ต้อไปหากันอยู่หลายครั้ง หรืออาจจะหลายหมู่บ้าน การไปหาสาวหรือคู่ตัวสาวนี้ส่วนใหญ่มักจะได้รับคำแนะนำจากญาติที่อยู่ในหมู่บ้าน

นั้น เมื่อหาสาวได้ถูกใจแล้วหนุ่มเหล่านั้นก็จะไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ และในบางครั้ง
 หนุ่มเฒ่าก็จะชวนสาวมาเที่ยวที่บ้านของตนเพื่อให้ออ แม่คู่ตัว เมื่อพอแม่พอใจก็จะส่งผู้ใหญ่ไป
 ทาบทามขอลูกสาว พร้อมกับกำหนดนัดหมายวันหมั้น ฯลฯ ในกระบวนการหาสาวทางหมู่บ้าน
 มาเป็นภรรยาเป็นการติดต่อไปมาระหว่างหมู่บ้านจะมีอยู่เสมอมิได้ขาด จนกว่าหนุ่มสาวจะได้
 แต่งงานกันและย้ายมาอยู่ที่บ้านฝ่ายสามี ฉะนั้นการติดตอร์หว่างชาวเขาทางหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่
 จะเป็นการติดตอร์หว่างหญิงสาวและชายหนุ่มทางหมู่บ้าน

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวเขาเผ่าอื่นๆ การติดตอร์หว่างชาวเขาที่
 หมู่บ้านผาเคื่อและชาวเขาเผ่าอื่นๆ นั้นส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อซื้อขายสินค้าซึ่งกันและกัน ซึ่ง
 ก็มีอยู่เสมอ การติดต่อซื้อขายกันส่วนใหญ่จะเป็นการติดตอร์กับชาวอ๋ก้อที่หมู่บ้านใกล้เคียง ชาว
 อ๋ก้อมักจะลงมาจากหมู่บ้านมาซื้อข้าว สัตว์เลี้ยง ผืน ฯลฯ จากชาวเขา และในบางครั้งก็
 จะนำของป่าบางชนิดเช่น หน่อไม้ เนื้อสัตว์ป่า แมลงต่าง ๆ สัตว์เลี้ยง เครื่องเงิน ผาหม ฯลฯ
 ลงมาขายให้กับชาวเขาที่หมู่บ้าน หรือลงมารับจ้างชาวเขาทำงานในหมู่บ้าน โดยปกติแล้วการ
 ติดต่อไปมาและการซื้อขายระหว่างชาวอ๋ก้อและชาวเขาส่วนใหญ่แล้ว จะเข้าไปในลักษณะที่
 ชาวอ๋ก้อเป็นผู้ลงมาติดต่อทั้งซื้อและขาย มากกว่าที่ชาวเขาจะนำสินค้าไปเสนอขายหรือเป็นผู้
 ไปซื้อจากชาวอ๋ก้อ จากการสังเกตพบว่าการซื้อขายสินคาระหว่างชาวเขาและชาวอ๋ก้อนั้น
 ชาวเขามักจะเป็นผู้ได้เปรียบมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเสนอขายหรือการต่อรองราคา
 กล่าวคือชาวเขาจะเป็นผู้ซื้อสินค้าจากชาวอ๋ก้อได้ถูก และขายสินค้าให้ชาวอ๋ก้อแพง แต่อย่างไร
 ก็ตามชาวเขาในหมู่บ้านก็มีความเป็นกันเองและให้ความช่วยเหลือแก่ชาวอ๋ก้ออยู่เสมอ เช่น การ
 ใ้ที่พักอาศัยนอนค้างคืน หรือใ้ที่พักเพื่อขอสับผืนที่บ้านเขา ชาวเขาก็จะอนุญาตโดยมิได้
 รังเกียจ และแม้ว่าชาวเขาส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกที่ชาวอ๋ก้อมีความเป็นอยู่สกปรกและคอกกว่า
 ตน มีสติปัญญา ความคิดความเฉลียวฉลาดน้อยกว่า แต่ชาวเขาทุกคนก็ยอมรับว่าชาวอ๋ก้อมีความ
 จำดีกว่าพวกตน ชาวเขามักจะพุดชมชาวอ๋ก้อเสมอว่า ชาวอ๋ก้อมีความจำดีเป็นเลิศ ชาวอ๋ก้อ
 แทบทุกคนจะจำวัน เดือน ปี ของการทำพิธีต่าง ๆ ตลอดจนจารีตประเพณี ความเชื่อถือทาง
 ศาสนา ทั้งส่วนใหญ่และส่วนปลีกย่อยที่มีอยู่ทั้งหมดได้ ไม่ว่าหญิงหรือชาย ทั้ง ๆ ที่ชาวอ๋ก้อไม่มี
 หนังสือนั่งเขียนสำหรับการจดบันทึกไว้เลย มีเพียงแต่การบอกเล่าสืบต่อกันมา.

การติดตอสัมพันธระหว่างชาวเยาและชาวจีนฮ่อ การติดตอระหว่างชาวเยาและ

ชาวจีนฮ่อ ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการติดตอซื้อขายสินค้า แต่จะมีไม่บ่อยนัก การติดตอค้าขายกับชาวจีนฮ่อนี้ ชาวเยาจะระมัดระวังมาก ฉะนั้นการติดตอซื้อขายสินคาระหว่างชาวเยาและชาวจีนฮ่อจึงไม่มีผู้ใดได้เปรียบและเสียเปรียบมากนัก ชาวจีนฮ่อมักจะเป็นผู้ซื้อ สัตว์เลี้ยง ข้าวเปลือก ถั่วเหลือง ผัก จากชาวเยา ส่วนชาวเยาก็จะซื้อข้าวขึ้นจากชาวจีนฮ่อ เพื่อเก็บไว้ใช้เองบ้าง หรือเพื่อเก็บไว้ขายต่อให้กับชาวพื้นราบบ้าง ฉะนั้นการติดตอระหว่างชาวเยาและชาวจีนฮ่อ ในบางครั้งจึงมักจะไม่ทำกันอย่างเปิดเผย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเยาและชาวจีนฮ่อก็มีอยู่อย่างลึกซึ้ง

การติดตอสัมพันธระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเยา

ที่หมู่บ้านผาเคื่อและชาวพื้นราบนั้นส่วนใหญ่จะเป็นไปในลักษณะการติดตอซื้อขายสินค้าซึ่งกันและกัน และแม้ว่าชาวเยาจะทำการติดตอซื้อขายสินค้ากับคนพื้นราบมาเป็นระยะเวลานานถึง ๒๕ ปีมาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่มีชาวเยาในหมู่บ้านคนใดที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับชาวพื้นราบเลย ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวเยาและชาวพื้นราบส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมดจึงเป็นเรื่องของการค้าขาย การวาทจางซึ่งกันและกัน การติดตอค้าขายกับชาวพื้นราบนั้นส่วนใหญ่แล้วชาวเยาจะเป็นผู้นำสินค้าของตนลงไปขายให้กับพ่อค้าที่อำเภอแมจัน เมื่อขายสินค้าได้แล้วก็ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่ตนต้องการ แต่ในบางครั้งพ่อค้าที่อำเภอแมจันก็ขึ้นมารับซื้อผลผลิตเช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพก ทองกุง (คอกไม้กวาด) ถึงในหมู่บ้าน แต่ชาวเยาส่วนใหญ่ที่มีสินค้าอยู่เป็นจำนวนมากมักจะไม่ขายให้ เพราะพ่อค้าที่ขึ้นมารับซื้อถึงในหมู่บ้านนี้ให้ราคาขายต่ำเกินไป และมากกว่าที่ชาวเยาเสียเมื่อเขาทำผลผลิตที่ได้บรรทุกไปขายด้วยตนเอง ในหมู่บ้านเยาผาเคื่อเองก็มีพ่อค้าชาวเยาที่รับซื้อสินค้าเหล่านี้จากผู้ผลิตสินค้าเหล่านี้ได้เพียงเล็กน้อย เพราะถ้าจะนำไปขายด้วยตนเองก็ไม่คุ้มค่า นอกจากนี้การขายสินค้าให้กับชาวเยาควยกันเองก็ได้ราคาที่สูงกว่าราคาซื้อที่ขึ้นมารับซื้อ ฉะนั้นชาวเยาในหมู่บ้านส่วนใหญ่จึงนิยมนำสินค้าลงไปขายที่พื้นราบด้วยตนเองถ้าสินค้าเหล่านั้นมีปริมาณมากพอหรือขายให้กับพ่อค้าชาวเยาควยกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบ นอกจากจะมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจาก
 การติดต่อค้าขายแล้ว ชาวเขายังมีการติดต่อกับชาวพื้นราบที่อยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น ชาว-
 เขาในหมู่บ้านมีการว่าจ้างชาวพื้นราบให้ขึ้นมาช่วยทำนา รับเหมาก่อสร้างบ้าน ทำเกวียน ไถ
 หรือจ้างขึ้นมาเลี้ยงไม้ในป่าเพื่อนำมาสร้างบ้าน ฯลฯ ส่วนชาวพื้นราบในหมู่บ้านใกล้เคียงนั้น
 บางครั้งก็ขึ้นไปซอกูยืมเงิน เขาคววยจากชาวเขามาทำนา หรือขึ้นไปค้าขายผักและอาหาร
 อื่น ๆ ตลอดจนซื้อดินลงมาขายยังพื้นราบ ฯลฯ ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้น
 รราบจึงเป็นไปในลักษณะที่ต่างคนต่างก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แมວความสัมพันธ์ในลักษณะ
 เช่นนี้จะมียุภายในวงแคบ ๆ ก็ตาม แต่ความรู้สึกของชาวพื้นราบที่อยู่ในบริเวณหมู่บ้านใกล้
 เคียงก็มีความรู้สึกเสมือนว่า ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคือกก็เป็นเพื่อนบ้านของตนเช่นกัน ชาวพื้น
 รราบมิได้มีความดูถูกเหยียดหยามหรือรังเกียจชาวเขาแต่อย่างใด ส่วนความรู้สึกของชาวเขา
 ที่มีต่อชาวพื้นราบนั้นส่วนใหญ่แล้ว เขาจะรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างสังคมของตนและสังคม
 ของชาวพื้นราบ ชาวเขามักจะกล่าวเสมอว่าสังคมของเขาดีกว่าสังคมของคน
 พื้นราบ คนพื้นราบมีที่ดินทำนาปลูกข้าวได้พอกินตลอดปี ไม่ต้องทำงานหนัก มีเสื่อผ้า เครื่อง
 นุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยที่ดีกว่าตน จะไปไหนมาไหนก็สะดวกเพราะอยู่ที่พื้นราบ มีรถวิ่งรับส่งอยู่
 เสมอไม่ต้องเดินเช่นพวกตน มีไฟฟ้าใช้สว่างไสว มีคนมากมายไม่เงียบเหงาเหมือนที่หมู่บ้าน
 ชาวพื้นราบมีตลาดที่จะหาซื้ออาหารต่าง ๆ ได้มากมายตามความต้องการ ฯลฯ แต่อย่างไร
 ก็ตามแม้ว่าชาวเขาจะมีความรู้สึกเช่นนี้กับคนพื้นราบ แต่ชาวเขาส่วนใหญ่ก็ไม่มีความต้องการ
 ที่จะลงจากเขามาอยู่ที่พื้นราบ ทั้งนี้เพราะชาวเขาถือว่าการลงมาอยู่ที่พื้นราบปะปนกับคนพื้น
 รราบในหมู่บ้าน หรือในตำบลอำเภอเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะถ้าลงมาอยู่แล้วชาวเขาก็ไม่รู้
 จักทำมาหากิน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ก็ไม่เหมือนกัน แต่ถ้าลงมาอยู่ที่พื้นราบโดยตั้ง
 เป็นหมู่บ้านชาวเขาต่างหาก แล้วแบ่งที่ดินให้ทำการเพาะปลูก ชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านก็
 ต้องการที่จะลงมาอยู่ยังพื้นราบ แต่มีชาวเขาอีกประมาณ ๑๐% ที่ไม่ต้องการลงมาอยู่ที่พื้นราบ
 โดยให้เหตุผลว่า ชาวเขาจะต้องอยู่ห่าง ๆ จากหมู่บ้านของคนพื้นราบ ทั้งนี้เพราะชาวเขา
 มีสัตว์เลี้ยงเป็นจำนวนมาก ถ้าลงไปอยู่ที่พื้นราบสัตว์เหล่านั้นก็จะไปทำลายพืชไร่ที่ชาวพื้นราบ
 ปลูกไว้ รวมทั้งทำลายพืชไร่ของชาวเขาเองควย ซึ่งคำตอบในปัจจุบันของชาวเขาในหมู่บ้าน

ผาดูก็ตรงกันกับที่ผู้ใหญ่มานดูเคอเคยเล่าให้ดูศึกษาฟังว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๘๕ ผู้ใหญ่มานดูเรียกประชุมลูกบ้านทุกคน เพื่อเสนอให้ชาวเขาในหมู่บ้านลงไปอยู่ที่พื้นราบ ซึ่งอยู่ที่ติดกับเชิงเขา ให้เหมือนกับหมู่บ้านคนเมือง โดยให้ทุก ๆ คนปลูกขานอยู่อย่างเป็นระเบียบ มีถนนใหญ่ ถนนเล็กคั่นเป็นช่วง ๆ สำหรับลากล้อ มีศาลาอยู่กลางหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นที่พักประชุมลูกบ้าน ทุก ๆ บ้านจะต้องรักษาความสะอาด ช้างหมู ช้างไก่ ให้อยู่เป็นที่ ไม่ปล่อยให้ออกมาเที่ยวกินพืชผลที่เพื่อนบ้านปลูกไว้ เมื่อลงไปอยู่ที่พื้นราบก็ทำนา ทำสวนเหมือนกับที่คนพื้นราบ ทำขอเสนอต่าง ๆ เหล่านี้ของผู้ใหญ่มานดู ทุก ๆ คนในหมู่บ้านต่างเห็นด้วยและต้องการที่จะลงไปอยู่ที่พื้นราบ แต่ก็มีชาวเขียบางคนที่มีข้อแม้ในเรื่องการขังหมู เพราะโดยปกติแล้วชาวเขาจะต้องปล่อยให้หูกออกหาอาหารกินเองด้วย ทั้งนี้เพราะชาวเขาให้อาหารหมูน้อย หมูกินไม่พออิ่มของออกหาอาหารกินเอง ถ้าขังหมูไว้หมูกก็จะไม่อ้วน ฉะนั้นขอเสนอของผู้ใหญ่มานดูในเรื่องนี้จึงต้องเลิกลงไปเพราะมีทั้งผู้ที่ต้องการอยากจะไปและผู้ที่ไม่อยากจะลงไป ต่อมาอีก ๔ ปี คือในปี พ.ศ.๒๔๘๙ ผู้ใหญ่มานดูได้ทำการวัดที่พื้นราบในบริเวณเหล่านั้น โดยวัดจากเชิงคดอยไปเรื่อย ๆ ได้พื้นที่ราบยาวประมาณ ๖๖๐ วา ส่วนความกว้างนั้นมีแตกต่างกันไป คือมีทั้งที่กว้าง ๔๕๐ วา ๑๔๐ วา ๑๖๐ วา และ ๑๒๐ วา เนื้อที่พื้นราบเหล่านี้ เมื่อคิดเฉลี่ยแล้วจะสามารถแบ่งให้ครอบครัวต่าง ๆ ได้ถึง ๖๐ ครอบครัวพร้อมทั้งที่เพาะปลูกอย่างเพียงพอ เมื่อวัดที่เสร็จแล้วก็ยังมีชาวเขียบางส่วนที่ไม่ต้องการจะไปอยู่ที่พื้นราบ โดยมีสาเหตุมาจากการไม่อนุญาตให้ปล่อยหมู ดังนั้นการอพยพหมู่บ้านเพื่อลงไปอยู่ที่พื้นราบจึงต้องเลิกลงไปอีก ส่วนการลงไปอยู่ที่พื้นราบในชั่วอำเภอมานั้น ชาวเขาก็มองการที่จะอยู่โดยให้เหตุผลว่า การอยู่ที่ตัวอำเภอสบายทุกอย่างแต่ต้องสิ้นเปลืองเงินมาก ของทุกอย่างต้องซื้อกิน และเมื่อลงไปอยู่แล้ว เขาก็ไม่สามารถทำมาหากินได้ เพราะทำอะไรไม่เป็น ที่หมู่บ้านใกล้เคียงกันเคยมีตัวอย่างที่ครอบครัวชาวเขาลงมาอยู่อาศัยที่อำเภอมะจัน ๒ ครอบครัว แต่ปรากฏว่าอยู่ได้ไม่นานก็ต้องกลับขึ้นมาอยู่บนเขา และมาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านผาดู ทั้งนี้เพราะเงินที่มีอยู่หมดลง เมื่อมีตัวอย่างและผลลัพธ์ให้เห็นเช่นนี้ ชาวเขาในหมู่บ้านจึงไม่ต้องการที่จะลงจากภูเขา มาอยู่ที่พื้นราบที่ตัวอำเภอ

แม้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพื้นราบและชาวเขาที่หมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์กัน
ในหลาย ๆ แบบเท่าที่จะมีทางเป็นไปได้ แต่ความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่เชื่อมโยง
คนทั้ง ๒ แห่งนี้ไว้ให้ยังคงมีความสัมพันธ์กันอยู่ต่อไป ทั้งนี้เพราะการดำเนินชีวิตของชาวเขา
จะต้องพึ่งพาอาศัยคนพื้นราบ โดยเฉพาะเครื่องอุปโภคบริโภคหลักเท่านั้น แต่ชาวเขายังต้อง
อาศัยการขายผลผลิตของตนให้กับชาวพื้นราบด้วย ส่วนชาวพื้นราบนั้นก็ได้อาศัยขายสินค้า
ต่าง ๆ ให้กับชาวเขา และในขณะเดียวกันก็รับซื้อสินค้าต่าง ๆ ที่ชาวเขานำไปขายให้ไว้
เพื่อขายต่อไปอีก.

ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและ
สงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงราย ในระยะแรก คือในระยะที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์
ชาวเขาส่งหน่วยเคลื่อนที่ เขาไปทำงานในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและเจ้าหน้าที่
ค่อนข้างจะมีความใกล้ชิดกันพอสมควร แต่เมื่อหน่วยเคลื่อนที่หน่วยนี้ไต่ยบเลิกไปเพราะระยะ
ทางระหว่างหมู่บ้านผาเคื่อและศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาอยู่ไกล ๆ กัน เมื่อชาวเขา
ในหมู่บ้านต้องการความช่วยเหลือสิ่งใดก็สามารถลงมาติดต่อขอความช่วยเหลือได้ที่ ทำการ
ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ประกอบกับในระยะนั้นศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาว
เขาจังหวัดเชียงรายได้ขยายงานเพิ่มขึ้นในเขตก่อนนั้น เจ้าหน้าที่หน่วยเคลื่อนที่รับผิดชอบใน
เขตหมู่บ้านผาเคื่อจึงถูกถอนไปช่วยทำงานในเขตอื่น จากการถอนเจ้าหน้าที่หน่วยเคลื่อนที่
ออกไป การติดต่อระหว่างชาวเขาและเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาก็
ห่างเหินออกไป การติดต่อของชาวเขาที่ยังคงมีอยู่ก็คือการลงมาติดต่อขอยา ส่วนการติดต่อ
ของเจ้าหน้าที่ที่ขึ้นไปติดต่อกับชาวเขาในหมู่บ้านนั้นส่วนใหญ่แล้ว เขาจะติดต่อผ่านผู้ใหญ่บ้าน
เจ้าหน้าที่ของศูนย์จะสอบถามความต้องการของชาวเขาทั้งหมู่บ้าน จากผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในบางครั้งความต้องการของผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ก็มีใช้ความต้องการ
ของลูกบ้านส่วนใหญ่ หรือความต้องการของลูกบ้านส่วนใหญ่ก็มีใครรับการเอาใจใส่จากผู้ใหญ่
บ้าน ฉะนั้นชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจึงมีโอกาสน้อย หรือไม่มีโอกาสที่จะเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่
และเจ้าหน้าที่ก็ไม่มีโอกาสที่จะทราบความต้องการของชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้

จากการสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาเห็นว่า ชาวเขาส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ๘๖% มีความรู้สึกนึกคิดว่า การดำเนินชีวิตของตนในสังคมนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเลย เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ มิได้มีส่วนสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของตน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตในทางเศรษฐกิจ และปัญหาในทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ชาวเขาคือผู้ที่เผชิญกับปัญหาและหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยเฉพาะปัญหาในทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามการให้ความช่วยเหลือในด้านการรักษาพยาบาลก็เป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่ทำให้ชาวเขามองเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา นอกจากนี้การเข้าไปคลุกคลีและใช้ชีวิตในหมู่บ้านของเจ้าหน้าที่ศูนย์ก็มีส่วนอย่างสำคัญที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ที่เข้าไป

การแต่งกาย

ลักษณะเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของชาวเขา ถือได้ว่าเป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเผ่าเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงชาติพันธุ์ และความแตกต่างอันสำคัญระหว่างเผ่าของตนและบุคคลภายนอก การที่เราจะรู้ได้ว่าบุคคลคนนี้เป็นชาวเขาหรือเป็นชนเผ่าใดเราก็จะสามารถรู้ได้จากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายของเขาเป็นอันดับแรก ชาวเขาแต่ละเผ่าต่างก็จะมีแบบของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของเผ่าตนแตกต่างกันออกไป การแต่งกายของชาวเขาแต่ละเผ่าถือได้ว่าเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรมในด้านการแต่งกาย ซึ่งมีการสืบทอดกันมาเรื่อย ๆ เพื่อเป็นเครื่องหมายหรือเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่มีในเผ่าตน

ในหมู่บ้านชาวเขามันเผ่าเกือบจะมีแบบเครื่องแต่งกายอยู่ ๒ ชนิดคือ การแต่งกายแบบผู้หญิงเข่า และการแต่งกายแบบชายเข่า และแม้ว่าแบบของการแต่งกายจะแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม แต่การใช้ผ้าที่นำมาตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่มประจำเผ่าของทุก ๆ คนในหมู่บ้าน ต่างก็ใช้ผาชนิดเดียวกันหมดไม่มีแตกต่างกันเลย คือผ้าที่ใช้จะเป็นผ้าฝ้ายทอเนื้อหยาบ หนา สีดำหรือสีน้ำเงินเข้ม ซึ่งมีชายอยู่ทั่วไปทั้งที่อำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย ผ้าชนิดนี้เป็นผ้าซึ่งชาวเงี้ยวในเขตประเทศมาทอลีนมาเพื่อขายให้กับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ โดยตรงเพราะขนาดของผ้าผืนหนึ่ง ๆ จะยาวประมาณ ๘ วา และกว้างประมาณศอกกว่า ผ้าผืนหนึ่ง ๆ ถ้าเป็นสีชา

จะมีราคาถูกกว่าสีค่า คือสีขาวราคาผืนละ ๓๕ บาท ส่วนสีค่าราคาผืนละ ๑๒๐ บาท ชาวเขาสวนใหญ่นิยมที่จะซื้อผ้าสีขาวมาย้อมเองมากกว่า หลังจากที่ชาวเขาย้อมผ้าแล้ว เขานำผ้ามาย้อมเปลือกไม้อีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการเคลือบสีที่ย้อมมิให้ตกสี เมื่อย้อมเสร็จแล้วเขาก็จะนำไปตากแดด แล้วจึงนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม การตัดเย็บเสื้อผ้าของชาวเข้างทั้งหมดในหมู่บ้านยังคงใช้มือเย็บกันอยู่

การแต่งกายของหญิงชาวเขา ลักษณะการแต่งกายของผู้หญิงเขาจะมีการโพกศีรษะด้วยผ้าดำยาวประมาณ ๒ วา และกว้างประมาณศอกกว่า ที่ปลายผ้าทั้งสองข้างปักด้วยลวดคล้ายคอกดวงงดงามมาก การโพกศีรษะก็โพกกันอย่างประณีตงดงามแม้ว่าจะเป็นเวลาทำงานปกติและถ้ามุ่งานพิธีใหญ่ ๆ เมื่อโพกศีรษะแล้วก็มีเครื่องเงินประดับเป็นเส้นยาว ๕ เส้นคาดทับผ้าโพกศีรษะนี้อีกชั้นหนึ่ง ส่วนผู้ชายเขานั้นจะไม่มีผ้าโพกศีรษะ แต่ในสมัยก่อนผู้ชายเขาจะมีหมวกใส่ (เมื่อ ๓๐ ปีก่อนนี้) แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ผู้ชายเขาจะไม่ใส่หมวกเพราะไว้ผมแบบคนไทยพื้นราบ สาเหตุที่ชาวเขาผู้ชายในสมัยก่อนใส่หมวกเพราะเขาโกนผมออกทั้งหมด จะมีเพียงผมเปียเล็ก ๆ ที่ถักไว้จนยาวที่กลางศีรษะ ส่วนเสื้อของผู้หญิงนั้นจะมีลักษณะเป็นเสื้อคลุมยาวถึงข้อเท้าสีค่า คานหนาของตัวเสื้อผ้าตลอด มีการปักไหมพรมสีแดงเป็นพวงรอบคอเสื้อยาวตลอดมาถึงหน้าท้อง ตัวเสื้อคานข้างผ้าจากเอวลงมาตลอดชายเสื้อ ทำให้ตัวเสื้อคานล่างตั้งแต่เอวลงมา มีลักษณะเป็น ๓ แฉก คือแผ่นหน้า ๒ แฉก และแผ่นหลังผืนใหญ่ ๑ แผ่น เวลาสวมชายเสื้อคานหน้าทั้ง ๒ แฉกจะถูกมัดไว้ด้วยกันไว้รอบเอวแล้วไปผูกเงื่อนไว้คานหลัง ส่วนแผ่นหลังของเสื้อก็คงปล่อยไว้ปิดคานหลัง ซึ่งใช้ประโยชน์ได้หลายอย่างเช่น ใช้สำหรับรองนั่ง ใช้เป็นผ้ากันมิให้กางเกงเปื้อนหรือใช้ปิดไว้มิให้มองเห็นคานหลังของกางเกง ที่อกเสื้อจะกลัดติดไว้ด้วยแผ่นเงินสีเหลืองผืนผ้า ขนาดเท่าหัวเข็มขัดผู้ชายตั้งแต่อกลงมาถึงเอวประมาณ ๔-๕ อัน แขนเสื้อจะเป็นเสื้อแขนยาวถึงข้อมือ ที่ปลายแขนเสื้อจะขลิบไว้ด้วยเส้นเงินและไหมสีแดงเส้นเล็ก ๆ ที่ตัวเสื้อของผู้หญิงเขาจะไม่มีการปักดอกหรือลวดคล้ายใด ๆ ลงบนเสื้อเลย นอกจากบริเวณคอเสื้อซึ่งมีพวงไหมพรมปักไว้ ส่วนกางเกงของผู้หญิงเขานั้นก็เป็นสีเดียวกับกับตัวเสื้อคือเป็นสีค่า ลักษณะของกางเกงจะเป็นกางเกงขนาดใหญ่เป๋ยาวเมื่อสวมแล้วมองดูผืน ๆ ก็คล้ายกับคนไทยนุ่ง จูงบกระเบน ที่ขาทั้งสองข้างของกางเกงจะมีการปักลวดคล้ายคอกดวงต่าง ๆ ที่มีสีสรรสวยงามสดุดตา เมื่อสวมกางเกงเขาจะตอกคาดเข็มขัด

ไว้แล้วจึงสวมเสื้อคลุมทับ แล้วคาดเอวด้วยผ้าคาดเอวซึ่งมีความยาวประมาณ ๔ วากว้างศอก
 ความมีลายปักคอกที่ชายผ้าทั้งสองข้างพร้อมกับซลิบเส้นเงินไว้ที่ปลายผ้าทั้งสองข้างคล้ายผ้าโพก
 ศรีษะ โดยพันไว้รอบเอว ๒ รอบ แล้วผูกเงื่อนไว้คานหลัง เปิดชายผ้าคานหน้าทั้ง ๒ แฉก
 เห็นไว้ที่ผ้าคาดเอว เพื่อเปิดให้เห็นความมั่งคั่งของลวดลายบนกางเกง ลายปักคอกที่กาง-
 เกงของชาวเขามีสวยงามมาก และสวยกว่าชาวเขาทุก ๆ เผ่า ทั้งลวดลายและการให้
 สี ลายปักที่ขากางเกงทั้งสองข้าง นอกจากจะปักเพื่อความสวยงามแล้ว ไหมที่ปักยังช่วยให้ผา
 บริเวณที่ปักคงทนไม่ขาดง่าย ที่เป็นเช่นนี้เพราะการปักลายชาวเขายะใช้ไหมปักทับ ๒ ชั้นทุก ๆ
 เส้นใยของเนื้อผ้า ฉะนั้นจึงทำให้ผ้าในบริเวณที่ปักมีความหนาเป็น ๒ เท่าของผ้าธรรมดา เสื้อ
 ผาของผู้หญิงเขายะมีราคาอยู่ที่ลายปักที่ขากางเกงทั้งสองข้าง และพวกไหมพรมที่มีอยู่รอบ
 ชาวเขายะที่มีฐานะร่ำรวยมักจะใช้ไหมพรมอย่างดีซึ่งราคาปอนด์ละประมาณ ๑๕๐ ทำพวกที่อยู่รอบ
 คอ เสื้อชุด ๆ หนึ่งของผู้หญิงเขายะซึ่งนับตั้งแต่ผ้าโพกผม ผ้าพันเอว เสื้อ กางเกง รวมทั้งหมวก
 แล้วจะใช้เวลาไปประมาณ ๑๒ วา

เครื่องประดับ เครื่องประดับต่าง ๆ ของผู้หญิงเขายะมี ห่วงคอ ต่างหู กำไลแขน
 สร้อยแขน เข็มกลัดที่หน้าอกเสื้อ เครื่องประดับที่ผ้าโพกผม เส้นเงินที่ซลิบอยู่ตามแขนเสื้อและ
 ผ้าพันเอว เครื่องประดับต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่ทำด้วยเงินทั้งสิ้น เงินที่ชาวเขานำมาทำเป็น
 เครื่องประดับนี้ เขาเรียกว่าเงิน ฮาง ซึ่งมีลักษณะเป็น แท่ง ๆ แท่งหนึ่งในปัจจุบันนี้มีราคา
 ซื้อขายกันประมาณ ๑๐๐๐-๑๑๐๐ บาท เครื่องประดับจำพวก ต่างหู กำไลแขน สร้อยแขน
 ชาวเขาสวนใหญ่จะสวมกันไว้อยู่เสมอเป็นปกติ ส่วนห่วงคอและเครื่องประดับที่ผ้าโพกผมนั้น
 นาน ๆ จึงจะมีการนำมาสวมสักครั้งหนึ่ง คือเมื่อเวลาถึงงานพิธีสำคัญ ๆ เช่น การแต่งงาน ฯลฯ
 เครื่องประดับชนิดต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเครื่องประดับประจำเผ่าของชาวเขายะโดยเฉพาะ แต่ก็
 เป็นที่น่าสังเกตุว่าเครื่องประดับบางชนิดเช่น ห่วงคอ ต่างหู กำไลแขน สร้อยแขน เข็มกลัดที่
 หน้าอกเสื้อ ล้วนแต่มีลักษณะเช่นเดียวกันกับเครื่องประดับที่พวกแม้วใช้

การแต่งกายของผู้ชายเขายะ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของผู้ชายเขายะนั้น ผ้าที่ใช้ก็เป็น
 ชนิดเดียวกับผ้าที่ผู้หญิงใช้ กางเกงของผู้ชายเขายะจะเป็นกางเกงเหมือนกางเกงขากวยเช่นเดียวกับ
 กับที่คนไทยพื้นราบบางคนสวมใส่ แต่มีเป้าที่ยาวกว่า กางเกงของชายเขายะจะไม่มีการปักหรือ
 ประดับเงินใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนเสื้อนั้นก็ป็นเสื้อที่ใช้ผ้าสีเดียวกับกางเกง ตัวเสื้อยาวคลุมเอว

แขนยาว คอกกลมติดกระดุมที่คอและเฉียงไขว้มาทางรักแร้ เป็นแนวยาวลงไปถึงเอว กระดุม
 เสื้อใช้เงินทำเป็นลูกกลม ๆ เล็ก ๆ คล้ายลูกกระพรวน ที่ชายเสื้อและที่ขอบแขนเสื้อขลิบไว้
 ควยเส้นเงินและไหมสีแดง ที่หน้าอกเสื้อมักจะมีลายปักเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับคนหนุ่ม ส่วน
 เสื้อผู้สูงอายุนี้มักจะไม่มีการปักใด ๆ บนหน้าอกเสื้อ ส่วนเครื่องประดับของชายเขานี้ไม่
 ปรากฏว่ามีเลย

การแต่งกายของเด็กชายเข่า สำหรับเด็กหญิงและเด็กชายเขานี้มักจะไม่
 เครื่องแต่งกายแบบเขาคบทั้งเสื้อและกางเกง เด็กชายเข่าส่วนใหญ่แล้วจะแต่งกายแบบคน
 พื้นราบ นอกจากในฤดูหนาวพ่อแม่จะให้เด็กใส่เสื้อหรือกางเกงแบบเข่า เพื่อความอบอุ่นเพราะ
 ผ้าที่ชาวเข่าใช้ทำเสื้อผ้านั้นเป็นผ้าฝ้ายหนาป้องกันความหนาวได้

การตัดเย็บเสื้อผ้า การตัดเสื้อผ้าและการเย็บปักถักร้อยในสังคมเข่าถือว่าเป็นหน้าที่
 ของผู้หญิง ผู้หญิงเข่าทุก ๆ คนจะรู้จักเย็บปักถักร้อยตั้งแต่ยังเล็ก ทั้งนี้เพราะเมื่อเด็กเข่าโตขึ้น
 เขาจะต้องชัขึ้นและปักคอกเพื่อใส่เอง ไม่ต้องให้เป็นภาระของแม่ หรือถ้าเขาไม่ทำรอให้เป็น
 ภาระของแม่ เขาก็จะไม่มีเสื้อผ้าสวย ๆ ใส่ เพราะแม่จะต้องทำงานและรับผิดชอบตัดเย็บเสื้อ
 ผ่าให้พ่อ ให้ลูกชาย และลูกคนอื่น ๆ ที่ยังเล็กอยู่ ฉะนั้นในหมู่บ้านเข่าเรามักจะพบเห็นผู้หญิงเข่า
 ทั้งเด็กสาวและคนแก่งานปักคอกในยามว่างจากงานอยู่เสมอ แม่แต่ในเวลาว่างจากงานเพียง
 เล็กน้อยเขาก็จะนำผ้าชิ้นมาปักคอกทันที และแม้ว่าการปักลวดลายลงบนผ้าแต่ละชิ้นจะกินเวลา
 นานถึง ๘-๕ เดือน แต่ไหมที่ปักลงบนลายผ้าก็ยังคงสวยงามและสะอาดอยู่เหมือนกับลายที่เพิ่ง
 ปักเสร็จใหม่ ๆ เพราะก่อนที่จะลงมือปักคอกชาวเข่าเขาจะล้างมือให้สะอาดและเช็ดจนแห้ง
 เสียก่อน เมื่อปักเสร็จเขาก็จะเก็บห่อไว้อย่างดี ส่วนไหมที่ใช้ปักนั้นก็ทั้งไหมที่ซื้อสำเร็จ
 เป็นม้วนและไหมที่ต้องมาขอมและทำเป็นค้ายเอง ลวดลายต่าง ๆ ที่ชาวเข่าปักกันนี้ถือเป็นลาย
 ปักประจำเผ่าของชาวเข่า เพราะลายปักของชาวเข่าจะมีปักกันเฉพาะในหมู่บ้านเข่าเท่านั้น
 ชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ไม่ปรากฏพบว่ามีลายปักเช่นนี้ ลายปักของชาวเข่ามีอยู่หลายลายด้วยกัน
 เป็นต้นว่า ลายคิ้วเสื้อ ลายหูเสื้อ ลายหนังเสื้อ ลายเล็บเสื้อ ลายตาเสื้อ ลายแมลงมุม ลาย
 ชะนี ลายพันเลื้อย ลายดอกพริก ลายคอกพักหมน ลายมือแมว ลายฟ้ามขิง ฯลฯ

การสวมใส่เสื้อผ้าของชาวเขา แมวว่าวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวเขาจะมีตาม
 แบบที่ใครบรรยายมาข้างตนแล้วนั้น แต่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเขาสวนใหญ่ จะไม่ได้
 มีการแต่งกายตามแบบวัฒนธรรมที่มีมาดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะ นอกจากเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตาม
 แบบชาวเขาจะมีราคาแพง และการตัดเย็บปักถักก็ทงซี่เวลานานแล้ว การแต่งกายเช่นนั้น
 ก็ทำให้ไปไหนมาไหนได้ไม่คล่องแคล่ว รวดเร็ว และยังคงค่อนข้างที่ระร้อน รุงรังอีกด้วย ชาว
 เขาโดยเฉพาะผู้หญิงเขามักจะแต่งกายครบชุดก็เฉพาะเมื่อเวลาไปชว่งงานสำคัญ ๆ ที่มีการ
 เลี้ยงแขกเป็นจำนวนมาก หรือไปเยี่ยมญาติที่หมู่บ้านอื่นเท่านั้น ในเวลาปกติผู้หญิงเขาจะไม่ใช้
 ผ้ามัดเอว แต่จะใส่ชายเสื้อคานหนา ๒ แฉกมัดเอวแทน และในบางครั้งเขาก็จะไม่สวมกาง-
 เกงแบบเขา แต่จะสวมผ้าถุงแบบคนไทยพื้นราบแทน เมื่อไปทำงานในไร่ ถ้าอากาศร้อนมาก
 ผู้หญิงเขาเขาจะเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแบบเขาออกแล้วสวมชุดแบบคนพื้นราบทั้งหมด
 จะเหลือไว้ก็เพียงผ้าโพกศีรษะอย่างเดียวเท่านั้น แต่เมื่อจะกลับเข้ามาในหมู่บ้านเขาก็จะ
 สวมเสื้อผ้าแบบชาวเขาทับลงไปอีกชั้นหนึ่ง เพราะผู้หญิงเขาอายุที่จะแต่งชุดแบบคนพื้นราบ
 ทั้งหมด ผู้หญิงเขาแทบทั้งหมดในหมู่บ้านจะมีเสื้อและผ้าถุงแบบคนไทยพื้นราบไว้ใช้คอยผลัด
 เปลี่ยนกับกางเกงแบบเขาเสมอ ส่วนเสื้อแบบคนไทยนั้น เขาจะสวมไว้ข้างในแล้วใช้เสื้อเขา
 สวมทับเมื่อเวลาอากาศหนาว แต่สำหรับครอบครัวที่ยากจนบางครอบครัว ผู้หญิงเขาจะมีเฉพาะ
 ผ้าถุงแบบคนไทยโดยไม่มีกางเกงแบบเขาดวมเลย ถ้าผู้หญิงเขามีฐานะหรือมีความจำเป็นที่จะต้อง
 ลงมาในเมือง หรือที่อำเภอแม่จัน เขาจะแต่งกายเกือบครบชุด จะไม่มีก็เพียงผ้าพันเอวและ
 เครื่องประดับบางชิ้นเท่านั้น ผู้หญิงเขาในหมู่บ้านจะไม่ยอมสวมผ้าถุงลงมาในเมืองเป็นอันขาด
 เพราะการทำเช่นนั้นแสดงให้เห็นว่าตัวเขาเองเป็นคนเกียจคร้านและยากจน ที่ไม่มีหรือไม่
 ยอมทำแม่ตังกางเกงของตนเอง ซึ่งเขาจะถือว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่อับอายขายหน้ามาก
 ส่วนผู้ชายเขานั้น ปกติแล้วเขาจะไม่สวมเสื้อผ้าแบบชาวเขาครบชุด สวนใหญ่เขาจะสวมเฉพาะ
 กางเกงแบบเขาเท่านั้น ส่วนเสื้อก็จะสวมเสื้อแบบคนไทย และไม่ไว้ในโอกาสใด ๆ เขาก็จะ
 สวมเช่นนี้เรื่อยไป ไม่ว่าจะไปไหน ๆ นอกจากนี้ยังมีชายเขามากเป็นจำนวนมากที่มีกางเกง
 แบบคนไทยสวมผลัดเปลี่ยนกันกับกางเกงแบบเขาโดยเฉพาะเด็กหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้าน แต่ใน
 เวลาไปทำไร่ชายเขาแทบทั้งหมดจะสวมกางเกงแบบเขา ชายเขาย่างคนเมื่อลงไปพื้นราบ
 เขาจะแต่งกายแบบคนไทยพื้นราบทุก ๆ อย่าง ซึ่งสวนใหญ่จะเป็นเด็กหนุ่ม ๆ ทั้งสิ้น.

ภาษา

ภาษาเข่าเป็นภาษาที่นักมานุษยวิทยาจัดเข้าอยู่ในจำพวกกลุ่มภาษา **จีน-ทิเบต** (Sino-Tibetan) ภาษาเข่าเป็นภาษาที่มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ มาก นอกจากนี้ภาษาเข่ายังเป็นภาษาคำโดดเช่นเดียวกับภาษาไทย ในภาษาเข่ามีแต่ภาษาพูดเท่านั้น ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง แต่ชาวเข่าจะใช้อักษรจีนเขียนแทน แล้วอ่านออกเสียงเป็นภาษาเข่า

ความสามารถในการพูดภาษาต่าง ๆ ของชาวเข่า ชาวเข่าในหมู่บ้านผาเคื่อส่วนใหญ่อแล้วจะมีความสามารถพูดภาษาได้มากกว่า ๑ ภาษาคือภาษาเข่าและภาษาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาเข่าซึ่งอาจจะเป็น ภาษาภูเซอ ภาษาไทยเหนือ ภาษาจีนฮ่อ ภาษาอิกอ ภาษาไทยใหญ่ ภาษาพม่าและภาษาลาว ภาษาโคภาษาหนึ่งหรือหลาย ๆ ภาษา จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนทุก ๆ ครัวเรือนในหมู่บ้านพบว่า ๘๖% สามารถพูดภาษาได้มากกว่า ๑ ภาษา ผู้ชายเข่าบางคนสามารถพูดภาษาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากภาษาเข่าได้อีกถึง ๖ ภาษา ส่วนผู้ที่สามารถพูดภาษาต่าง ๆ ได้ตั้งแต่ ๓ ภาษาขึ้นไปมีอยู่ถึง ๘๖% ส่วนผู้หญิงเข่านั้น ส่วนใหญ่ก็มีความสามารถที่จะพูดภาษาอื่นที่นอกเหนือจากภาษาเข่าได้ ๑-๓ ภาษา ภาษาต่าง ๆ ที่ชาวเข่าสามารถพูดได้เหล่านี้ บางภาษาก็มิได้เป็นประโยชน์ต่อชาวเข่าแล้ว เพราะเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ความจำเป็นในการใช้ภาษาต่าง ๆ เหล่านี้ก็หมดไป เช่น ภาษาไทยใหญ่ ภาษาพม่า ภาษาลาว ภาษาทั้ง ๓ ภาษาเหล่านี้ผู้ที่พูดได้ก็คือผู้ที่เคยอยู่ในประเทศ ลาวและประเทศพม่ามาก่อนแล้วอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยภายหลัง ส่วนภาษาที่เหลืออีก ๔ ภาษานั้นชาวเข่าส่วนใหญ่สามารถพูดได้ถึง ๘๐% ยกเว้นภาษาอิกอ ซึ่งมีผู้พูดได้เพียง ๒๖% โอกาสต่าง ๆ ที่ชาวเข่าจะพูดภาษาต่าง ๆ มีดังนี้คือ

๑. ภาษาเข่า เป็นภาษาประจำเผ่าหรือเป็นภาษาท้องถิ่นของหมู่บ้าน ชาวเข่าทั้งหมดจะพูดภาษาเข่ากัน คนเข่าในหมู่บ้านและคนเข่าที่อยู่ต่างหมู่บ้าน ในครอบครัวของชาวเข่าทุก ๆ คนในครอบครัวจะพูดภาษาเข่าด้วยกัน และแม้ว่าชาวเข่าจะเข้าไปในเมืองเจอชาวเข่าด้วยกันแล้วเขาก็จะพูดภาษาเข่า แม้วาคนทั้ง ๒ จะสามารถพูดภาษาไทยเหนือได้ก็ เมื่อลงไปซื้อของที่ร้านชาวเข่าจะพูดภาษาเข่ากับคนเข่าที่ไปซื้อของในเมืองด้วยกัน แล้วพูดภาษาไทย

เหมือนกับพ่อค้าชาวพื้นราบหรือคนพื้นราบที่ตนรู้จัก คนไทยพื้นราบที่ขึ้นมาซื้อหรือมาขายของให้กับชาวเขาที่หมู่บ้าน การติดต่อกับชายสินค้าก็จะใช้ภาษาไทยเห็นเป็นสื่อกลาง ผู้ที่ติดต่อกับชายสินค้ากับชาวเขาไม่ว่าจะเป็นชาวไทยพื้นราบหรือชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ไม่เคยปรากฏว่าใช้ภาษาเขาเป็นสื่อกลางเลย ทั้งนี้เพราะภาษาเขาเป็นภาษาที่ออกเสียงยากและลำบากมาก

๒. ภาษาจีนฮ่อ ภาษาจีนฮ่อหรือภาษาจีนกลางนี้ ชาวเขาส่วนใหญ่จะสามารถ

พูดกันได้ โดยเฉพาะผู้สูงอายุซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ชาวเขาจะพูดภาษาจีนฮ่อกับคนจีนฮ่อที่อยู่ในหมู่บ้านและจีนฮ่อที่เขามาติดต่อกับชายกับตน คนจีนฮ่อที่หมู่บ้านใกล้เคียงหรือแม้แต่คนจีนฮ่อในหมู่บ้านก็ไม่สามารถพูดภาษาเขาได้ ฉะนั้นครอบครัวชาวเขาที่อยู่ในหมู่บ้านจึงต้องเลือกคบค้าสมาคมกับเฉพาะชาวเขาที่พูดภาษาจีนฮ่อได้เท่านั้น ผู้ศึกษาสังเกตว่าสาเหตุที่ชาวจีนฮ่อไม่ยอมศึกษาภาษาเขาก็คือเพราะภาษายามีใช้ภาษากลาง แต่ภาษาจีนฮ่อสามารถใช้เป็นภาษากลางได้ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาภาษาเขา ฉะนั้นการติดต่อกันระหว่างชาวเขาและชาวจีนฮ่อเขาจะใช้ภาษาจีนเป็นภาษากลาง การสนทนาระหว่างชาวเขาดังแต่ ๒ คนขึ้นไปกับชาวจีนฮ่อ ชาวเขาจะใช้ภาษาจีนพูดกับชาวจีนฮ่อและพูดภาษาเขากับชาวเขาคู่กัน แม้ว่าชาวเขาดัง ๒ คนนี้จะสามารถพูดภาษาจีนได้ทั้ง ๒ คน จากการสำรวจพบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ทำการสำรวจ สามารถพูดภาษาจีนฮ่อได้ ๕๒%

๓. ภาษามูเซอ ภาษามูเซอเป็นภาษาที่ชาวเขาส่วนใหญ่สามารถพูดได้ ผู้ที่พูด

ภาษามูเซอได้มักจะเป็นผู้มีอาวุโสพอสมควร เด็กหนุ่มสาวรุ่นใหม่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะไม่สามารถพูดภาษามูเซอได้ ชาวเขาที่พูดภาษามูเซอได้เหล่านี้เขาสามารถพูดภาษามูเซอได้ตั้งแต่เมื่อครั้งที่อยู่ในประเทศลาวและประเทศพม่า เพราะในประเทศเหล่านี้มีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก การติดต่อกันระหว่างชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้เขาจะใช้ภาษามูเซอเป็นภาษากลางในการติดต่อกัน ทั้งนี้เพราะภาษามูเซอเป็นภาษาที่สามารถเรียนรู้ได้ง่ายทั้งคำพูดและการออกเสียง และเมื่อชาวเขาเหล่านี้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย การติดต่อกันระหว่างชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เขาก็ยังคงใช้ภาษามูเซอเป็นภาษากลางในการติดต่อกัน เช่นการติดต่อกันระหว่างชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและชาวอีกที่หมู่บ้านใกล้เคียง เขาจะใช้ภาษามูเซอเป็นภาษากลางหรือแม้แต่การติดต่อกันระหว่างชาวเขาและชาวสีฮ่อ เขาก็จะใช้ภาษามูเซอเป็นภาษากลางในการติดต่อกัน จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนพบว่า จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สามารถพูดภาษามูเซอได้มีประมาณ ๔๔%

๔. ภาษาอังกู ชาวเข่าในหมู่บ้านกล่าวกันว่าภาษาอังกูเป็นภาษาที่เรียนได้ยากมากที่สุดเสียงและคำพูด ฉะนั้นในหมู่บ้านเข่าจำนวนผู้ที่สามารถพูดภาษาอังกูได้จึงมีอยู่น้อยมากจากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนพบว่า จำนวนหัวหน้าครัวเรือนที่สามารถพูดภาษาอังกูได้มีเพียง ๒๖% เท่านั้น สาเหตุที่ชาวเข่าบางคนสามารถพูดภาษาอังกูได้ก็เพราะหมู่บ้านเข่าคาเดออยู่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านของชาวอังกู ชาวเข่าและชาวอังกูมีการติดต่อกันมาช้านาน ฉะนั้นชาวเข่าบางคนจึงสามารถพูดภาษาอังกูได้ และก็มีชาวอังกูบางคนที่สามารถพูดภาษาเข่าได้ แต่คนเหล่านี้มักจะไม่นิยมใช้ภาษาเข่าหรือภาษาอังกูในการติดต่อกันและกัน แต่เขาจะใช้ภาษามูเซอแทนเพราะบุคคลทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็เข้าใจภาษามูเซอได้ดีกว่า

๕. ภาษาไทยเหนือ ภาษาไทยเหนือหรือภาษาไทยพื้นราบเป็นภาษาหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เพราะนอกจากชาวเข่าจะต้องใช้ภาษาไทยพื้นราบติดต่อกับพ่อค้าที่พื้นราบแล้ว ชาวเข่ายังจะต้องใช้ภาษานี้ติดต่อกับเพื่อนบ้าน (ชาวไทย) และพ่อค้าแม่ค้าที่ขึ้นมาติดต่อกับชายสินค้าในหมู่บ้าน ชาวเข่าจะต้องใช้ภาษาไทยพื้นราบติดต่อกับคนขับรถที่วิ่งรับส่งผู้โดยสารไปมาระหว่างหมู่บ้าน จะต้องติดต่อกับเจ้าหน้าที่อำเภอ เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเข่า และคนไทยทุก ๆ คนที่ขึ้นมาเที่ยวในหมู่บ้านของตน นอกจากนี้ในบางครั้ง ชาวเข่ายังใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกเฉพาะบุคคลด้วยกันชาวเข่าบางเผ่า เช่นชาวอังกู แต่อย่างไรก็ดีแม้ว่าชาวเข่าส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กหนุ่มสาวจะสามารถพูดภาษาไทยได้ แต่ก็ยังไม่มากพอที่จะสามารถพูดได้คล่อง ภาษาที่ทุกคนมีคือพูดภาษาไทยเหนือล้วน ๆ แต่เป็นการพูดผสมระหว่างภาษาไทยภาคกลางและภาษาไทยเหนือ นอกจากความจำเป็นในการติดต่อกันระหว่างชาวเข่าและชาวพื้นราบจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวเข่าในหมู่บ้านคาเดอมีความสนใจที่จะเรียนรู้ภาษาไทยแล้ว ชาวเข่าส่วนใหญ่ยังคิดว่าการศึกษาภาษาไทยทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนจะทำให้ตนเองได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เป็นต้นว่า เมื่อเรียนรู้ภาษาไทยมาก ๆ ขึ้นก็อาจจะได้เป็นครู เป็นล่ามหรือเป็นพยาบาล หรือเมื่อไปติดต่อกับชาวพื้นราบ เจ้าหน้าที่ของทางราชการ เขาจะสามารถพูดกันรู้เรื่อง มีอิสรภาพไม่รู้อย่างไรในปัจจุบันนี้ ฉะนั้นชาวเข่าในหมู่บ้าน ๖๔% จึงส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียน.

ชาวเขาที่เป็นผู้ใหญ่และผู้สูงอายุซึ่งมิได้เรียนภาษาไทยจากครูคนไทยที่ขึ้นมาสอนหนังสืออยู่ในหมู่บ้าน แต่เขาก็สามารถรู้ภาษาไทยได้จากการติดต่อกับคนไทยพื้นราบ สำเนียงการพูดภาษาไทยของเขาจะมีสำเนียงคล้ายกับภาษาไทยภาคเหนือ แต่ถาเป็นเด็กหนุ่มสาวหรือผู้ใหญ่ที่ได้รับการสอนมาจากครู สำเนียงการพูดภาษาไทยของเขาจะคล้ายกับสำเนียงภาษาไทยภาคกลาง แต่สิ่งที่เป็นที่น่าสนใจอีกสิ่งหนึ่งก็คือ กลุ่มผู้ปกครองหมู่บ้านเช่นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งชาวเขาที่เคยบวชเรียนมาแล้วจะสามารถพูดภาษาไทย สำเนียงภาษาไทยภาคกลางและภาษาไทยเหนือได้คล่อง ส่วนบุคคลอื่น ๆ ก็สามารถพูดได้มากบางน้อยบางต่างกันออกไป แต่ผู้หญิงชาวเขาที่สูงอายุส่วนใหญ่จะไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย ซึ่งตรงกันข้ามกับหญิงสาวและเด็กหญิงชาวเขาส่วนใหญ่จะสามารถพูดภาษาไทยได้

ภาษาที่ชาวเขาให้ความสนใจในปัจจุบัน ชาวเขาในหมู่บ้านทุก ๆ ครัวเรือนมีความต้องการและปรารถนาที่จะให้บุตรหลานของตนพูดและเรียนภาษาไทยได้ แต่เขาก็ต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้อาษาไทยเฉพาะเมื่ออยู่ในโรงเรียนเท่านั้น เพราะเมื่อเด็กกลับมาบ้านเด็กก็จะพูดภาษาเขากับพ่อแม่ พ่อแม่ของเด็กซึ่งสามารถพูดภาษาไทยได้ เขาก็มิได้สอนหรือหัดให้บุตรหลานของตนพูดภาษาไทย ฉะนั้นชาวเขาที่พูดภาษาไทยได้จึงพูดกันได้ไม่คล่อง และไม่คอยกล่าวพูด

ในปัจจุบันนี้ชาวเขาในหมู่บ้านต่างมีความสนใจที่จะเรียนรู้อาษาไทยมากกว่าภาษาอื่น ๆ แม้แต่ภาษาจีนฮ่อพ่อแม่ชาวเขาส่งบุตรหลานของตนไปโรงเรียนก็เพื่อต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนสามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้เป็นสำคัญ ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า นอกจากภาษาไทยจะเป็นภาษาที่ใช้ติดต่อกับชายกับพ่อค้าชาวพื้นราบ และติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของทางราชการแล้ว ภาษาไทยยังเป็นภาษาที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชาวเขาที่มีความคิดว่า ประเทศไทยเป็นแหล่งทำมาหากินแหล่งสุดท้ายของตน ตนเองและครอบครัวไม่มีความต้องการที่จะอพยพออกไปจากประเทศไทย ที่เป็นเช่นนี้เพราะชาวเขาเหล่านี้บางครั้งครอบครัวได้เคยอพยพไปอยู่ในประเทศพม่าและลาวมาแล้ว และชาวเขาส่วนใหญ่ก็อพยพมาจากประเทศลาว บุคคลเหล่านี้ล้วนแต่เป็นผู้ที่หนีภัยของการรบราฆ่าฟัน การกดขี่ข่มเหงมาด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเขาอพยพหลบหนีมา เขาก็หวังที่จะมาพึ่งพาอาศัยอยู่ในประเทศไทยซึ่งเปรียบเสมือนกับเป็นที่พึ่งแห่งเดียวและแหล่งสุดท้ายที่พวกตนยังพอมีความหวังอยู่ และเมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว เขาก็

สามารถอาศัยทำมาหากินมาได้อย่างสงบสุขโดยมิได้ถูกรบกวนจากผู้อื่นเลย ฉะนั้นเมื่อเขาอาศัยอยู่ในประเทศไทยนาน ๆ เขา ประกอบกับได้ข่าวจากชาวเขาและชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อพยพหลบภัยคอมมิวนิสต์จากประเทศเพื่อนบ้านข้างเคียงเข้ามา ได้รู้ถึงวิธีการปกครองของคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย จากคำบอกเล่าของชาวเขาที่อพยพหลบหนีมา ได้รู้ถึงความไม่สงบสุขและการรบกวนที่มีอยู่ในประเทศไทยมา จากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองที่ทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านไม่มีความต้องการที่จะอพยพออกจากประเทศไทย และมีความประสงค์ที่จะให้ลูกหลานของตนได้ทำมาหากินอยู่ในประเทศไทยต่อไป เมื่อเขาต้องการที่จะอยู่ในประเทศไทยต่อไป ภาษาไทยจึงเป็นภาษาที่ชาวเขาต้องการที่จะเรียนรู้ทั้งการอ่านและการเขียน ฉะนั้นพ่อแม่ชาวเขาส่วนใหญ่จึงพยายามที่จะให้บุตรหลานของตนได้เรียนหนังสือ นอกจากนี้ชาวเขายังได้เห็นตัวอย่างจากชาวเขาคอยกัน ผู้ซึ่งสามารถพูดภาษาไทยได้ เขาก็มีงานทำที่ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขา และได้รับเงินเดือนทุก ๆ เดือน.

วิเคราะห์และประเมินผลการปรับตัวของชาวเขาย่านผาเคื่อในค่านิยมและวัฒนธรรม

การกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในค่านิยมและวัฒนธรรมของชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้ผู้ศึกษาได้แยกกล่าวถึงเป็นส่วน ๆ ดังนี้คือ ส่วนที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน การแต่งกายและภาษา.

๑. ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบครอบครัวซึ่งเป็นเสมือนกับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของรูปแบบภายนอกของสังคมหมู่บ้านเขาผาเคื่อซึ่งได้แก่ ระบบครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่รูปแบบภายนอก แต่ก็เป็นเรื่องยากที่เราจะสามารถศึกษาให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ได้ ทั้งนี้เพราะนอกจากระบบครอบครัวทั้ง ๒ ระบบในสังคมเขาจะมีความต่อเนื่องกันอย่างมีความหมายแล้ว สถานที่และระยะเวลาของการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อของชาวเขาก็มักแตกต่างกันออกไปอีกด้วย ดังนั้นผลของ

การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบครอบครัวของสังคมหมู่บ้านเยาฉาเค่อจึงไม่สามารถชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในเรื่องเหล่านี้เลย ส่วนการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวนั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย แต่การมองการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในครอบครัวของชาวเยาเพียงเล็กน้อยเหล่านี้ก็จะคงอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรกว่าที่เราจะสามารถมองเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ภายในครอบครัวหรือแม้แต่มิตรภาพระหว่างชาวเยาด้วยกันเองในหมู่บ้านในสังคมสมาชิกภายในสังคมเกษตรกรรมเช่นสังคมเยานี้ก็เป็นเรื่องที่ยากซึ่งและในบางครั้งก็ยากที่จะหาเหตุผลมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้.

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างบิดา-มารดาและบุตร ผู้มีอาวุโสในหมู่บ้านเยาหลายคนมักจะพูดเสมอว่า บุตรสมัยนี้มักจะไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่เท่ากับในสมัยก่อนเมื่อตนเองยังเป็นเด็กอยู่ โดยผู้กล่าวเองก็ไม่สามารถหาเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ให้กับตนเองได้ว่า เพราะเหตุใด บุตรสมัยนี้จึงไม่ค่อยจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา-มารดาเหมือนในสมัยก่อน บุตรที่ผู้ศึกษากล่าวถึงนี้รวมทั้งบุตรที่มีครอบครัวแล้ว และบุตรที่ยังไม่มีครอบครัว บุตรที่มีครอบครัวแล้วส่วนใหญ่จะโตแก่บุตรชายเพราะบุตรชายเมื่อแต่งงานแล้วจะต้องพากรรยาเข้ามาอยู่ในบ้าน ส่วนบุตรที่ยังไม่มีครอบครัวนั้นรวมหมายถึงบุตรที่เป็นชายและหญิง แต่อย่างไรก็ดีการที่บุตรไม่ค่อยจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดานั้นก็ยังมีได้เป็นเหตุที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงภายในครอบครัวแต่อย่างใด แต่อาจจะเป็นความขัดแย้งก็เป็นเพียงความจิตใจของทั้ง ๒ ฝ่ายคือฝ่ายบิดามารดาและบุตรในเรื่องนี้ตามความเห็นของผู้ศึกษาเองแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าบุตรของชาวเยายังมีความเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดา-มารดาเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กชาวพื้นราบ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวระดับอื่น ๆ นั้นยังมีความสัมพันธ์ในลักษณะเดิมโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลง.

๕. ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ความสัมพันธ์
 ระหว่างสมาชิกในหมู่บ้านโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ชาวเขาในหมู่บ้านจะมีความสัมพันธ์กันโดยปกติ
 ฉันทญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้าน ความขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกภายในหมู่บ้าน ถึงจะ
 มีเกิดขึ้นบ้างก็มีเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ และมีเพียงบางครั้งบางคราวซึ่งก็เป็นเรื่อง
 ธรรมดาของการอยู่ร่วมกัน ความขัดแย้งอันจะเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การแตกแยกหรือการแบ่ง
 พรรคแบ่งพวกระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านก็ไม่ปรากฏว่าเคยมีเกิดขึ้น ฉะนั้นความสัมพันธ์ส่วน
 ใหญ่ระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านโดยทั่ว ๆ ไปแล้วก็เป็นปกติและไม่ค่อยจะมีการเปลี่ยนแปลง
 อะไรมากนัก แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีโอกาสที่จะไม่มีเกิด
 ขึ้นเลย การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในหมู่บ้านก็ยังคงมีอยู่ ถึง
 แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทั้งหมด โดยมีระยะ
 เวลาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแตกต่างกันออกไป ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในหมู่บ้าน
 ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยเราสามารถสังเกตเห็นได้ก็คือ ความสัมพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ
 หรือความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ และการปรับตัว
 ของชาวเขาในเรื่องการทำมาหากินมีผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาในหมู่บ้านใน
 เรื่องการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนแปลงไปเป็นการคำนึงถึงครอบครัว การ
 เปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากความห่างเหินกันระหว่างเครือญาติ ทั้งนี้
 เพราะความเป็นญาติพี่น้องเมื่อนับกันลงมาถึงรุ่นลูกรุ่นหลานก็ดูห่างเหินกันออกไป ประกอบ
 กับสภาวะการณ์ในทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือในระยะ ๑-๑๕ ปีแรก หลังจาก
 การอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเขาในหมู่บ้านสามารถทำการเพาะปลูกได้ผลดี
 อาหารการกินภายในหมู่บ้านมีอุดมสมบูรณ์ มีการแบ่งปันซึ่งกันและกัน แต่ต่อมาเมื่อการทำ
 มาหากินฝืดเคือง และเกิดการขาดแคลนขึ้นในหมู่บ้าน ชาวเขาในหมู่บ้านก็ได้มีการปรับ
 ตัวในด้านต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของตนเอง.

การปรับตัวของชาวเขาในทางเศรษฐกิจมีผลทำให้สภาวะการดำรงชีพเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะการขาดแคลนมีผลทำให้ชาวเขาต้องแสวงหาที่อื่น ๆ ที่ทำเงินรายได้ให้แก่วางเข้ามาปลูกเพื่อขาย และนำเงินมาซื้อข้าวและสิ่งของอื่น ๆ มาไว้สำหรับบริโภคและใช้ภายในครอบครัว ความจำเป็นและความสำคัญของเงินตราประกอบด้วยความต้องการเงินที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับการดำเนินชีวิตซึ่งส่วนหนึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับเงินรายได้ จากกาขายผลผลิตทางชนิคมมาเลี้ยงครอบครัว ฯลฯ มีผลทำให้ความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจ คือ การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปันสิ่งของให้แกกันและกันเหมือนเมื่อ ๑๕ ปีแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อเปลี่ยนแปลงไป การให้ความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นการให้ยืมเงิน ยืมข้าว หรือแม่แต่การช่วยทำงานพิธีบางพิธีก็ต้องมีค่าตอบแทนเช่นการขอยืมเงินในหมู่บ้านเขาด้วยกันไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านก็จะต้องเสียดอกเบี้ยร้อยละ ๕ บาทต่อเดือน การขอยืมข้าวก็ต้องมีดอกเบี้ยเป็นข้าว การไปช่วยทำงานพิธีต่าง ๆ งานบางอย่างก็จะต้องจ้างควยเงินแทนการให้สิ่งของเหมือนในระยะแรก ๆ ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเพราะการปรับตัวในทางเศรษฐกิจเพื่อความคงอยู่ของตนเองและครอบครัว

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและชาวเขาทางหมู่บ้าน หรือ

ญาติพี่น้องที่อยู่ทางหมู่บ้านนั้นจะมีเปลี่ยนไปบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น กล่าวคือในระยะ ๒๐ ปีแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคื่อ การไปมาหาสู่ระหว่างญาติพี่น้องชาวเขาที่อยู่ทางหมู่บ้านจะมีไม่น้อยนักเมื่อเปรียบเทียบกับในระยะหลัง ทั้งนี้เพราะในระยะหลัง ๆ มานี้ได้มีเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านมากขึ้น เมื่อมีการตัดถนนเพิ่มมากขึ้นการคมนาคมก็สะดวกและรวดเร็วขึ้น การคมนาคมที่สะดวกสบายมีผลทำให้การติดต่อกันระหว่างชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและญาติพี่น้องที่อยู่ทางหมู่บ้านมีเพิ่มขึ้น การที่ชาวเขาสามารถไปมาหาสู่กันได้สะดวกสบายและรวดเร็วเช่นนี้มีผลทำให้ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและญาติพี่น้องที่อยู่ทางหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันขึ้นกว่าแต่ก่อน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในด้านความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อและญาติพี่น้องที่อยู่ทางหมู่บ้านนี้จึงมีสาเหตุเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป คือการคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้น.

๔. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ชาวอีกอ่อน
 ความสัมพันธ์และการติดต่อซึ่งกันและกันเกิดขึ้นจากการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของกันและกัน
 การติดต่อซื้อขายสินค้านี้ระหว่างชาวเขาและชาวอีกอ่อนในระยะแรก ๆ ก็มีการติดต่อไม่บ่อย
 นัก แต่เมื่อหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นต้นมาแล้ว ชาวอีโก้ที่อยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงก็
 ได้มีการติดต่อซื้อขายสินค้ากับชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคือบ่อยขึ้นตามลำดับจนกระทั่งปัจจุบันนี้ชาว
 อีโก้ในหมู่บ้านใกล้เคียงได้มาติดต่อซื้อขายสินค้ากับชาวเขาแทบทุกวัน ทั้งนี้เพราะที่หมู่บ้าน
 ผาเคือบ่อยมีร้านค้าเปิดขายสินค้าที่จำเป็นชนิดต่าง ๆ มากมายรวมทั้งเดินควย ฉะนั้นความสัมพันธ์
 ระหว่างชาวเขาและชาวอีโก้ในระยะหลัง ๆ มาจึงมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิดกันขึ้น
 กว่าแต่ก่อน ส่วนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวจีนฮั่นนั้นก็เกิดขึ้นเพราะการติด
 ต่อกาชาขายอีกเช่นกัน การติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวจีนฮั่นได้เริ่มขึ้นและมีการติด
 ต่อกาชาขายกันอย่างใกล้ชิดในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๗-๒๕๑๔ ส่วนในระยะหลังจากนี้ไปแล้ว
 การติดต่อค้าขายระหว่างชาวเขาและชาวจีนฮั่นก็มีอยู่น้อยมาก.

๕. ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขา
 และชาวพื้นราบนั้นได้เริ่มขึ้นหลังจากที่ชาวเขาได้อพยพเข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านผาเคือบ่อยไม่ถึง
 ๑ ปี โดยการติดต่อสัมพันธ์ได้เริ่มขึ้นจากการซื้อขายสินค้าอีกเช่นกัน แต่การติดต่อสัมพันธ์
 ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบนั้นจะแตกต่างไปจากการติดต่อกันระหว่างชาวเขากับชาวจีนฮั่น
 และชาวอีโก้ตรงที่ ความสัมพันธ์และการติดต่อกันระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบนั้นยิ่งนานวัน
 เข้าการติดต่อสัมพันธ์ก็ยิ่งขยายขอบเขตออกไปเรื่อย ๆ และในขณะเดียวกันความถี่ของการติด
 ต่อก็ก็น่าสนใจเรื่อย ๆ อีกเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชาวเขา
 และชาวพื้นราบนั้นเป็นผลเนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ ๆ หลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลง
 และการปรับตัวของชาวเขาในทางเศรษฐกิจ การคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้น ฯลฯ โดย
 ปัจจัยทั้ง ๒ ประการนี้เป็นปัจจัยภายในและภายนอกที่ต่างก็ส่งผลสนับสนุนซึ่งกันและกัน จนทำ
 ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบ กล่าวคือ
 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขาและชาวพื้นราบมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ความสัมพันธ์

ระหว่างชาวเข่าและชาวพื้นราบหรือแม่แต่กับชาวอีก้อ ชาวจีนฮ่อ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะการติดต่อค้าขายคือการผลิตประโยชน์ร่วมกันและก็เปลี่ยนแปลงไปเพราะการค้าขายที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างชาวเข่าและบุคคลภายนอก (ยกเว้นญาติพี่น้องชาวเข่าที่อยู่ทางหมู่บ้านกัน) จึงเกิดขึ้น คงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปเพราะ ผลประโยชน์เป็นส่วนสำคัญ

๖. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการแต่งกาย เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายประจำเผ่าของชาวเข่าถือได้ว่าเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกอย่างสำคัญอันหนึ่งของความเป็นเผ่า หรือเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของความเป็นเผ่า แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าหรือการแต่งกายประจำเผ่าก็มีใ้การเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ของเผ่า การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกายนี้ หมายถึง สัญลักษณ์หรือเครื่องหมายที่แสดงออกของความเป็นเผ่าของตนกำลังจะหมดไป การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกายของชาวเข่านี้ ได้มีการเริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว คือมีการเริ่มเปลี่ยนแปลงมาก่อนที่ชาวเข่ากลุ่มนี้จะอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย แต่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องนี้ก็ยังคงมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น การไม่ใช้ผาแดงพันที่มวยผมก่อนที่จะโกนศีรษะควยผาดำ การไม่ใช้ผาพันเอว การสวมเสื้อแบบชาวพื้นราบไว้ข้างในแล้วทับด้วยเสื้อคลุมของเข่า ฯลฯ ในหมู่หญิงเข่า ส่วนผู้ชายเข่านี้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่อง การสวมเสื้อแบบชาวพื้นราบแทนการสวมเสื้อประจำเผ่าของตน การสวมหมวกซึ่งเปลี่ยนจากการสวมหมวกประจำเผ่า มาเป็นการไม่สวมหมวกเบเล่ หมวกแก๊ป ฯลฯ แทน การไว้ผมก็เริ่มเปลี่ยนจากการโกนศีรษะโดยเหลื่อมไว้เพียงเล็กน้อยที่กลางศีรษะเพื่อถักผมเปียมาเป็นการตัดผมทรงชวรมดาแบบชาวพื้นราบ ส่วนการแต่งกายของเด็ก ๆ ก็แต่งคล้ายผู้ใหญ่ แต่มีเครื่องแต่งกายไม่ค่อยครบชุดเหมือนผู้ใหญ่ ลักษณะการเริ่มเปลี่ยนแปลงดังที่โคกลาวมาข้างต้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่ครั้งเมื่อชาวเข่าเหล่านี้ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว แต่ก็เป็น การเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยเท่านั้นกล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงยังจำกัดอยู่ในวงแคบ เฉพาะเด็กหนุ่มสาวรุ่นใหม่หรือเฉพาะครอบครัวชาวเข่าที่มีฐานะค่อนข้างดีเท่านั้น.

เมื่อชาวเข่าอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกายของชาวเข่าก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้นจนกระทั่งในปัจจุบันนี้ ผู้หญิงชาวเข่าจะมีผ้านุ่งสวมแทนกางเกงเป็นครั้งคราวในขณะที่อยู่ที่บ้านหรือไปทำงานกันแทบทุกครอบครัว มีการสวมเสื้อแบบชาวพื้นราบไว้ข้างในแล้วคลุมทับไว้ด้วยเสื้อคลุมของเข่ากันโดยเฉพาะในฤดูหนาว ส่วนผ้านุ่งเวลานั้นในเวลาปกติไม่ปรากฏว่ามีผู้หญิงชาวเข่าผู้ใดในหมู่บ้านไซผ้านุ่งเลย แต่อย่างไรก็ดีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกายของผู้หญิงชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้ เราจะสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ก็เฉพาะในขณะที่อยู่ในหมู่บ้านเท่านั้น ผู้หญิงชาวเข่าที่หมู่บ้านผาเคื่อนี้เมื่อออกจากหมู่บ้าน หรือไปช่วยงานพิธีบางพิธีในหมู่บ้านหรือต่างหมู่บ้าน ผู้หญิงชาวเข่าทุกคนก็จะแต่งกายครบชุดคือมีผ้านุ่งและเครื่องประดับบางชิ้น ผู้หญิงชาวเข่าในหมู่บ้านจะไม่ยอมสวมผ้านุ่งออกไปนอกหมู่บ้านเลย ส่วนการแต่งกายของผู้ชายและเด็กชาวเข่านั้นก็มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งนี้เพราะผู้ชายชาวเข่าไม่ว่าเขาจะอยู่ที่หมู่บ้านหรือลงไปพื้นราบ เขาจะแต่งกายแบบชาวพื้นราบหรือคล้ายกับชาวพื้นราบ คือสวมกางเกงแบบเข่าแต่สวมเสื้อและตัดผมแบบชาวพื้นราบกันแทบทุกคน ผู้ชายชาวเข่าส่วนมากโดยเฉพาะชายหนุ่ม เขามักจะมีเสื้อผ้าและกางเกงแบบชาวพื้นราบ ผู้ที่มีเสื้อและกางเกงแบบชาวพื้นราบครบชุด เขามักจะชอบสวมเสื้อผ้าแบบชายชาวพื้นราบ ครบชุดลงไปพื้นราบ แต่เมื่ออยู่ที่หมู่บ้าน เขามักจะสวมกางเกงแบบเข่าและเสื้อแบบชาวพื้นราบ ซึ่งเป็นการสลับกับผู้หญิง ส่วนเด็กชาวเข่าที่ยังเล็ก ๆ อยู่นั้น ส่วนใหญ่แล้วเขาจะสวมเสื้อผ้าแบบชาวพื้นราบเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเด็กผู้ชาย แต่ถาเป็นเด็กที่มีอายุเกิน ๑๐ ขวบขึ้นไปก็มักจะสวมเสื้อผาคล้ายผู้ใหญ่.

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งกายของชาวเข่านี้ ส่วนหนึ่งจะเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปเช่น อากาศ และทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านประกอบกับฐานะและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือหมู่บ้านผาเคื่อนี้เป็นหมู่บ้านที่อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลเพียง ๖๐๐ เมตรเท่านั้น ฉะนั้นสภาพภูมิอากาศโดยทั่ว ๆ ไปจึงอาจจะค่อนข้างร้อนกว่าที่แหล่งอื่น ๆ ที่ชาวเข่ากลุ่มนี้เคยอาศัยอยู่

ประกอบด้วยป่าใหญ่ในบริเวณหมู่บ้านโคหม่คองซึ่งการหม่คองของป่าใหญ่ก็มีผลกระทบกระเทือนต่ออุณหภูมิของอากาศในบริเวณหมู่บ้านเช่นกัน นอกจากนี้สภาพทางเศรษฐกิจและการทำมาหากินที่เปลี่ยนแปลงไปก็มีผลทำให้ชาวเขามีเวลาว่างน้อยลงสำหรับการเก็บผักถักรอยเพื่อการนึ่งหม่ ประกอบด้วยเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายแบบชาวพื้นราบสามารถหาซื้อได้ง่ายและมีราคาไม่แพงมากนัก ฉะนั้นชาวเขาสวนใหญ่จึงนิยมซื้อเสื้อผ้าแบบชาวพื้นราบมาใช้กันมากขึ้น.

๗. การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมภาษา การเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมภาษาในหมู่บ้านเข่าที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น ส่วนใหญ่จะไดแก่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสำคัญของภาษา โดยความสำคัญของการใช้ภาษาแต่ละภาษาจะมีช่วงระยะเวลาของความสำคัญที่แตกต่างกัน ความสำคัญของภาษาแต่ละภาษาจะถูกกำหนดขึ้นจากการติดต่อสัมพันธ์หรือการติดต่อกับชายและการเปลี่ยนแปลงถิ่นที่อยู่ เช่น ในขณะที่ชาวเข่ากลุ่มนี้ยังอาศัยอยู่ในประเทศลาว ภาษาที่มีความสำคัญที่สุดในการติดต่อกับชายสินคาก็ได้แก่ภาษาจีนและภาษามูเซอ ส่วนครอบครัวชาวเข่าบางครอบครัวที่เคยอพยพจากประเทศลาวเข้ามาอยู่ในประเทศพม่า นั้น ภาษาที่มีความสำคัญที่สุดในขณะที่อยู่ในประเทศพม่านั้นก็ได้แก่ ภาษาจีน ภาษาพม่าและภาษามูเซอ ในขณะที่ชาวเข่าเหล่านี้อาศัยอยู่ในประเทศลาวและบางครอบครัวเคยอยู่ในประเทศพม่า แต่ภาษาที่สำคัญที่สุด (ยกเว้นภาษาเข่า) ในการติดต่อกับชายได้แก่ภาษาจีนนั้นก็เพราะชาวเข่าเหล่านี้ในขณะที่อาศัยอยู่ในประเทศลาวและพม่านั้น เขาอาศัยอยู่บนเขาสูงและในป่าลึกไม่ค่อยได้มีการติดต่อกับชาวลาวและชาวพม่ามากนัก ฉะนั้นการติดต่อกับชายส่วนใหญ่เขาจึงติดต่อกับพ่อค้าเร่ชาวจีนซึ่งนำสินค้าชนิดต่าง ๆ ต่างมาเขาไปขายถึงในหมู่บ้าน และในขณะเดียวกัน พ่อค้าชาวจีนฮอกก็จะซื้อผืนและอาหารบางชนิดจากคนเข่าเช่นนี้เรื่อยมา ส่วนภาษามูเซอนั้นเป็นภาษาที่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ใช้เป็นภาษากลาง เมื่อมีการติดต่อกันระหว่างเผ่าในเรื่องการซื้อขาย แลกเปลี่ยน ฯลฯ ฉะนั้นภาษาพม่าและภาษาลาวจึงมีใช้ภาษาที่สำคัญที่สุด แต่เมื่อชาวเข่าที่เคยอาศัยอยู่ในประเทศลาวและประเทศพม่าอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยคือที่หมู่บ้านผาเคื่อ ชาวเข่าในหมู่บ้านก็ได้มีการติดต่อกับชายกับคนไทยพื้นราบโดยตรง.

การติดต่อค้าขายกับคนไทยพื้นราบโดยตรงมีผลทำให้ความสำคัญของภาษาจีนภาษาพม่า หรือภาษามูเซอเปลี่ยนแปลงไป ชาวเขาที่หมู่บ้านผาเคื่อต่างหันมาให้ความสนใจกับภาษาไทย มากขึ้น ทั้งนี้เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่จำเป็นจะต้องใช้ในการติดต่อซื้อขายสินค้าหรือใน ทางกลับกันเราอาจจะกล่าวได้ว่า ความจำเป็นในการติดต่อค้าขายกับชาวไทยพื้นราบมีผล ทำให้ชาวเขาในหมู่บ้านผาเคื่อพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อประโยชน์ของตนเองโดยการหันมาสนใจภาษาไทยกันมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็ พยายามส่งเสริมให้บุตรหลานของตนได้มีโอกาสเรียนภาษาไทยเพื่อจะได้สามารถ พูด อ่าน และเขียนภาษาไทยได้ ทั้งนี้เพราะการรู้ภาษาไทยจะก่อให้เกิดประโยชน์กับชาวเขาเองทั้ง ทางด้านการติดต่อค้าขายและการติดต่อสัมพันธ์ในเรื่องอื่นๆ กับชาวพื้นราบ รวมตลอดถึง เจ้าหน้าที่รัฐบาล ในปัจจุบันนี้เด็กหนุ่มสาวชาวเขาในหมู่บ้านทั้งชายและหญิงส่วนใหญ่จะ สามารถพูดภาษาไทยได้ค่อนข้างดีกว่าภาษาอื่น ๆ ยกเว้นภาษาเข่า ส่วนผู้สูงอายุและชาวเข่า คนอื่น ๆ ที่สามารถพูดภาษาไทยได้นั้นก็เนื่องมาจากการติดต่อค้าขายและมีความใกล้ชิดกับคน ไทยพื้นราบพอสมควร ส่วนภาษาจีนและภาษามูเซอนั้นก็ค่อย ๆ ลดความสำคัญลง แต่ชาวเขา ในหมู่บ้านที่สามารถพูดภาษาทั้งสองภาษานี้ได้ก็ยังคงใช้ภาษาทั้งสองนี้อยู่ เมื่อเขามีกการติดต่อกับชาวจีนฮ่อและชาวเขาเผ่าอื่น ๆ การยอมรับในความสำคัญของภาษาไทยในหมู่ว่าวเข่า เหล่านี้ก็เป็นกรยอมรับเพื่อประโยชน์ในการติดต่อค้าขาย และเพื่อประโยชน์ในการติดต่อกับคนไทยในค่านต่าง ๆ ซึ่งก็เป็นธรรมดาของการปรับตัวทางค่านภาษาเพื่อการติดต่อกับ สังคมที่เจริญกว่า.

สรุปแล้วการปรับตัวของชาวเขาในค่านสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ ความสัมพันธ์ ภาษาการแต่งกาย ฯลฯ ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว หรือกำลังมีการ เปลี่ยนแปลงอยู่ ส่วนใหญ่แล้วการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวเหล่านี้เกิดขึ้น และเป็นผลมา จาก การปรับตัวในทางเศรษฐกิจ การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก การคมนาคมที่ สะดวกสบายขึ้น การค้าขาย การศึกษา ฯลฯ เนื่องจากการปรับตัวในทางสังคมและ วัฒนธรรมส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผลมาจากการปรับตัวในค่านอื่น ๆ ประกอบกันกับการปรับตัวตาม ธรรมชาติโดยอัตโนมัติของชาวเขาเอง แมว่าการให้ความช่วยเหลือของศูนย์พัฒนาและ

สงเคราะห์ชาวเขาในค่านต่าง ๆ จะมีผลต่อการปรับตัวของชาวเขาในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ก็มีผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในทางสังคมและวัฒนธรรมมีเหตุมาจากความต้องการ การติดต่อกับบุคคลภายนอก และความจำเป็นบางประการที่เกิดขึ้นในสังคมหมู่บ้านเขา.